

Bezdomovectví

Michaela Skoumalová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Michaela SKOUMALOVÁ
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Bezdomovectví

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretických východisek z oblasti bezdomovectví.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace výzkumu zjišťování příčin vyloučení lidí ze společnosti.

Zpracování a vyhodnocení výzkumu.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HRADECKÝ, I.; HRADECKÁ, V. Bezdomovství- extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996.

HRADECKÝ, I. Profily bezdomovství v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé. Praha, Tematická zpráva 2005 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství.

HRADECKÝ, I. Profily bezdomovství v České republice: Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor. Praha, Tematická zpráva 2006 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství.

Kolektiv autorů. Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce. Praha: Grada, 2004. ISBN 978-80-247-2348-8.

PRŮDKOVÁ, T.; NOTOVNÝ, P. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Karla Hrbáčková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

16. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 16. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 9.3.2009 .....

.....*glomalova*.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje příčinám a důsledkům bezdomovectví. Teoretická část se zabývá příčinami vzniku bezdomovectví, prevencí a sociálními službami pro bezdomovce. Dále obecnými charakteristikami bezdomovců a také percepcí bezdomovectví veřejností. Cílem praktické části je zjištění důvodů sociálního vyloučení jednotlivých respondentů, jejich vnímání budoucnosti a otevření otázky života ve stavu bezdomovectví.

Klíčová slova: bezdomovectví, bezdomovec, příčiny bezdomovectví, prevence bezdomovectví, sociální služby, sociální vyloučení

ABSTRACT

This Bachelor's diploma thesis engages in causes and consequences of homelessness. The theoretical part occupies with causes of homelessness, a prevention and social work for homeless people. It also describes general characteristics of homeless people and the point of view from the public at the homelessness. The main aim of the practical part is the ascertaining the causes of the social exclusion of the each respondent, their perception of the future and asks the question of a life in homelessness period.

Keywords: homelessness, homeless people, causes of homelessness, prevention of homelessness, social services, social exclusion

Na tomto místě chci poděkovat Mgr. Karle Hrbáčkové za odborné vedení a cenné připomínky při zpracování bakalářské práce.

Mé díky patří také všem respondentům za jejich ochotu, kterým přeji, ať naleznou to, co hledají.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 DEFINICE POJMŮ	13
1.1 BEZDOMOVECTVÍ, BEZDOMOVSTVÍ.....	13
1.2 BEZDOMOVEC	14
2 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ	16
2.1 ZÁKLADNÍ DĚLENÍ BEZDOMOVECTVÍ	16
2.1.1 Zjevné bezdomovství	16
2.1.2 Skryté bezdomovství	16
2.1.3 Potenciální bezdomovství	17
2.2 TYPOLOGIE ETHOS	18
3 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	23
3.1 FAKTORY SUBJEKTIVNÍ A OBJEKTIVNÍ.....	25
3.1.1 Faktory subjektivní (vnitřní)	25
3.1.2 Faktory objektivní (vnější)	26
4 BEZDOMOVECTVÍ U NÁS	27
4.1 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ	27
4.2 CHARAKTERISTIKY LIDÍ BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	28
4.3 PROBLÉMY LIDÍ BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	30
5 BEZDOMOVCI Z POHLEDU VEŘEJNOSTI	33
5.1 PODOBY POHLEDŮ NA OSOBY BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	33
5.2 SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY A BEZDOMOVECTVÍ	35
6 SOCIÁLNÍ ZAŘÍZENÍ A SLUŽBY POSKYTOVANÉ LIDEM BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	37
6.1 SOCIÁLNÍ SLUŽBY	37
6.1.1 Sociální služby týkající se prevence.....	37
6.1.2 Sociální služby orientované na uspokojení základních potřeb.....	37
6.1.3 Sociální služby orientované na soběstačnost a reintegraci.....	39
6.2 SOCIÁLNÍ ZAŘÍZENÍ	39
6.2.1 Nízkoprahová denní centra.....	39
6.2.2 Noclehárny	39
6.2.3 Azylové domy	40
6.3 DŮVODY NEVYHLEDÁVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	41
7 PREVENCE BEZDOMOVECTVÍ	42

7.1	PRIMÁRNÍ PREVENCE	42
7.2	SEKUNDÁRNÍ PREVENCE	42
7.3	TERCIÁRNÍ PREVENCE	43
II	PRAKTICKÁ ČÁST	44
8	VÝZKUMNÁ ČÁST	45
9	PŘÍPRAVNÁ FÁZE VÝZKUMU.....	46
9.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE VÝZKUMU.....	46
9.2	DRUH VÝZKUMU	46
9.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	46
9.4	KOMENTÁŘ K OTÁZKÁM V POLOSTRUKTUROVANÉM ROZHOVORU	46
9.5	ZNĚNÍ OTÁZEK POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU	48
10	PRŮBĚH ZÍSKÁVÁNÍ DAT	51
10.1	PRVNÍ FÁZE SBĚRU DAT	51
10.2	DRUHÁ FÁZE SBĚRU DAT	52
10.3	TŘETÍ FÁZE SBĚRU DAT.....	52
11	SEZNÁMENÍ S RESPONDENTY	53
12	ZPRACOVÁNÍ DAT.....	55
12.1	METODA ZPRACOVÁNÍ DAT	55
13	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	56
13.1	KATEGORIE	56
13.1.1	Perpetuum mobile	56
13.1.2	Závislost na režimu zařízení.....	57
13.1.3	Budoucnost jako cizinec?.....	60
13.1.4	Ti druzí	61
13.1.5	Vyloučení	63
13.1.6	Podpůrná síť	65
13.1.7	Vzdělání a pracovní život.....	68
13.1.8	Ne všichni mohou spát doma	70
13.2	SPIRÁLA VEDOUcí K VYLOUČENí.....	71
14	SHRNUTí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	76
	ZÁVĚR	78
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	79
	SEZNAM OBRÁZKŮ	83
	SEZNAM TABULEK.....	84
	SEZNAM PŘÍLOH.....	85

ÚVOD

Sociální vyloučení nemá jeden rozměr. Jedná se o souhru několika faktorů, které mohou vytlačit jedince nebo celé skupiny až na samý okraj společnosti. Jak uvádí Kotýnková (In Krebs, 2007) sociální vyloučení, a též chudoba s ní svázaná, je stav, kdy není možno dosáhnout takových příjmů, který neumožňuje žít či dosáhnout životního standardu, jež považuje společnost za přijatelný. Lze tedy odvodit, že sociální vyloučení doprovází vyloučení ekonomické a naopak.

Sociální vyloučení je vyloučením ze života společnosti. Znamená nedostatečný či nemožný přístup ke zdrojům, které společnost nabízí. Těmito zdroji rozumíme zejména trh práce, vzdělávání, bydlení, péče o zdraví, sociální ochrana. Nemožnost těchto zdrojů dosáhnout v sobě nese nebezpečí vzniku deprivací sociálních, pracovních, zdravotních a materiálních. Materiální deprivací rozumíme život bez majetků a služeb, které jsou ostatními běžně užívány (Kotýnková, 2007).

Giddens (In Krebs, 2007) poukazuje na to, že sociální vyloučení formují děje, které ve svém důsledku vytváří oddělování některých skupin obyvatelstva od hlavního proudu společnosti. Kotýnková (2007) doplňuje, že se tím ovšem nerozumí nerovnost vertikální, tedy rozdělení na ty, co jsou „nahore“ a „dole“, nýbrž na ty, jež jsou „uvnitř“ a „vně“ lidského společenství. Faktem nicméně zůstává, že ve většině případech „být dole“ znamená i „nebýt uvnitř“.

Rizikovými faktory jsou zejména dlouhodobá nezaměstnanost či práce na částečný úvazek. S tím se pojí nízký příjem financí a celková nejistota. Nesmíme zapomenout ani na další možné činitele. Těmi jsou nedostatečné vzdělání a kvalifikace, případně kvalifikace již nevyhovující aktuálním požadavkům, špatný fyzický nebo duševní stav. Z hlediska změn v uspořádání společnosti se setkáváme s oslabením rodiny, což má za následek nárůst osamocenených rodičů s dětmi, zejména žen. Více ohroženi jsou i příslušníci menšin a přistěhovalci (Kotýnková In Krebs, 2007).

V procesu vyloučení dochází k narušení nejen sociálních vazeb primárních, tedy s rodinou, blízkými přáteli, ale také sekundárních, kterými rozumíme vztahy formálnější. Dodejme, že může dojít nejen k oslabení těchto kontaktů, ale zcela k jejich ztrátě (Kajanová In Kahoun, 2007).

„Společenské vyloučení může mít nezvratný charakter, nedostaví-li se včasná účinná osobní pomoc. Extrémním projevem společenského vyloučení je bezdomovství“ (Hradečtí, 1996, s. 19).

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE POJMŮ

Účelem této kapitoly je základní vymezení obsahu pojmů vztahující se k bezdomovectví, která se běžně užívají.

1.1 Bezdomovectví, bezdomovství

Pojmy bezdomovectví a bezdomovství můžeme pokládat za synonyma a užívají se ve stejném významu, který lze definovat jako životní situaci jedince, který nemá odpovídající bydlení, rodinné zázemí či blízkou sociální síť, na kterou by se mohl spolehnout. Domnívám se, že ať již definujeme bezdomovectví z různých, více či méně rozmanitých pohledů, tak přesto nemůžeme dosáhnout jisté pomocné šablony, podle které bychom mohli nalézt odpověď na své otázky, zda dotyčného můžeme či nemůžeme považovat za bezdomovce.

Vágnerová (2004) hovoří o bezdomovectví jako o psychosociální kategorii, v níž je bezdomovectví výsledkem psychosociálního selhání, tedy sociálního propadu a postupné rezignace, kde rozhodující není přítomnost či nepřítomnost bydlení, ale styl života. Tvrdí, že tímto způsobem bytí jsou nejvíce ohroženy dysfunkční osobnosti, které nemají dostatečné kompetence a vlastní jsou jim negativní návyky.

Nicméně širší výkladů je značně bohatá. Průdková a Novotný (2008) chápou bezdomovectví jako způsob a styl života bez přijatelného bydlení, člověka, který ztratil nebo nikdy neměl dostatečné schopnosti k tomu, aby zvládl požadavky a povinnosti, jež jsou na něj kladeny. Tím došlo ke společenskému neúspěchu.

Jistě není překvapující, že problematiku bezdomovství řeší nejčastěji velká města. V České republice se jedná zejména o Prahu. Lidé bez domova do anonymních měst vkládají očekávání, doufají ve větší příležitosti k hledání zaměstnání a uspokojování základních potřeb. Na vesnicích žijí bezdomovci samozřejmě také, nicméně jsou spíše výjimkami, kteří se měst bojí. Ať už lidí nebo prostoru v nich. O existujících osobách mimo civilizaci se toho mnoho neví, ale i tak mohou bezdomovci být, v lesích a skalách, a to zcela bez kontaktů (Průdková, Novotný, 2008).

1.2 Bezdomovec

Bezdomovec nemusí být nutně ten, kdo nemá svůj vlastní byt, dům či provizorní přístřeší. Nemusí to být ani ten, kdo žije v nejistotě pronájmu založeného na ústní dohodě nebo je závislý na ochotě jemu známých a blízkých osob, kteří jej nechají u sebe občas přespat. Je to zejména člověk často zcela osamocený, bez podpůrné sociální sítě, bez bližších sociálních kontaktů a zejména bez zázemí, které by jej přijímalo. Může a mohl by mít však třeba i relativně stabilní zázemí, ale on jej z jistých, jen jemu známých důvodů, může odmítat. Například z hrdosti, pocitu, že vše zvládne sám či dojmu, že osoby ochotné poskytnout mu pomoc, svými problémy zatěžuje.

Obecně lze shrnout, že se jedná o jedince, který nemá trvalé bydliště, nevlastní žádné obydlí, které buď ztratil, nebo jej neužívá a nemá možnost stabilního ubytování, které by mu poskytly blízké osoby. Český právní řád chápe bezdomovce jako osobu bez státní příslušnosti. O bezdomovectví z pohledu legislativy více pojednává samostatná podkapitola. (Hradečtí, 1996; Průdková, Novotný, 2008).

Bezdomovec je člověk hledající citově intimní svazky, čekající lepší život, lepší práci. Ale taky ten, kdo rezignoval, nevyhledává a nevyhlíží nikoho a nic. Osoby propuštěné z výkonu trestu či pobytových zařízení jako jsou například dětské domovy. Lidé, kteří nemají pracovní návyky s chybějícím uvědoměním, že práce jsou peníze. Osoby s psychiatrickou diagnózou, tělesným postižením.

Člověk, pro kterého se alkohol stal nezbytností a potravou. Domnívám se, že alkoholová závislost by mohla být jeden z faktorů, který vyústil až do situace ztráty střechy nad hlavou, ale stejně tak tomu mohlo být naopak. Totiž že alkohol se stal útekem od již vzniklého sociálního vyloučení v podobě bezdomovectví.

Hradečtí (1996) hovoří o osobách bez domova jako o těch, jež mají obtíže s hledáním a udržováním osobních vztahů, kteří jsou společensky nebo mentálně nestabilní, nestálí, destabilizující a hroučící se pod tíhou životních problémů. Často postiženi depresi, sklí-

čeností, úzkostí, navíc osamělí. Osoby závislí na alkoholu, hracích automatech či drogách. Lidé bez zaměstnání a trvalého bydliště, migranti, osamělé ženy a důchodci, děti ulice atd.

Slovo bezdomovec již samo o sobě vyvolává negativní asociace, posměch, odpor či razantní odmítání. Je to jakési označení, nálepkování. Pojem bezdomovec vyprovokuje obvykle pouze stereotypní představu neupravených, o svoji hygienu nepečujících osob, které jsou běžně viditelné v ulicích, parcích, nádražích apod. Bylo by nemístné tvrdit, že tomu tak často není. Vždyť na tomto vjemu je založeno nespočet názorů na lidi bez domova z řad široké veřejnosti. Nutno však dodat, že tomu tak být ovšem také nemusí a nebývá. Jedná se o složitý sociální problém, který rozhodně nelze definovat na základě výše zmiňovaných viditelných prvků.

Pojem bezdomovec budu v textu, v celé jeho obsahové rozmanitosti, nadále užívat spolu s pojmy osoba bez přístřeší a osoba bez domova, a to ve stejném významu. O širší pojetí bezdomovectví vypovídá následující kapitola.

2 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ

Chceme-li řešit jakoukoli problematickou situaci, je nutno si ji nejdříve pojmenovat, podívat se na ni z různých úhlů pohledu a definovat její vlastnosti. Teprve posléze se rozhodovat o tom, jaké formy pomoci jsou vhodné, které méně a které naprosto nezbytné. Proto jedním z prvních kroků, které mají vést k účinné sociální práci s lidmi bez domova je bezpochyby vytvoření jistých kritérií bezdomovectví. Jednodušeji pojato, určit hranice, koho lze považovat za osobu bez domova, ale také vytipovat osoby ohrožené.

2.1 Základní dělení bezdomovectví

Následující způsob definice bezdomovectví, se kterou přichází Hradečtí (1996) bychom mohli označit za první krok, který pohled na bezdomovectví a situaci lidí tímto jevem postižené, rozšiřuje. Jak ovšem sami upozorňují, pokus o definici tohoto problému bude svým způsobem vždy omezený a nejasný, neboť jí nelze postihnout všechny vlastnosti okolností jedinců. Schwarzová (In Matoušek, 2005) ji poté označuje spíše za pomocnou.

Jedná se o tyto kategorie (Hradečtí, 1996):

2.1.1 Zjevné bezdomovství

Zjevné bezdomovce, tzv. „nádražní populaci“, je možno běžně vidat zejména na nádraží, kde můžeme kromě jedinců potkávat také i celé rodiny. Společným pojítkem, proč se zde zdržují je to, že zde hledají čeho se jim na samotné ulici nedostává. Totiž určitý pocit sounáležitosti, bezpečí, možnost setkávat se s ostatními a v relativním klidu odpočívat.

2.1.2 Skryté bezdomovství

Pro skryté bezdomovce jsou typické zejména časté změny místa přespávání. Ať už jedná o prázdné domy, sklepy, squaty, stany, vraky automobilů, vyhledávání přespávání u známých apod. Dále je obvyklé spíše nevyhledávání sociálních služeb, o které buď nemají zájem, protože jich jednoduše nechtějí využívat nebo jich využívají až době, kdy uznají, že jsou skutečně v nouzi. Případně mohli být zařízením odmítnuti pro svůj zdravotní stav (parazitární choroby, infekční onemocnění) nebo z důvodu naplněné kapacity a znovu se o to nepokouší.

2.1.3 Potenciální bezdomovství

Potenciální bezdomovci jsou osoby žijící v celkově nejistých bytových podmínkách. Rozumí se tím obývání bytů nevhodných k dlouhodobému pobytu z důvodu nevyhovujících hygienických nebo prostorových podmínek či podnájmy bez řádné smlouvy. Do této kategorie lze také zahrnout osoby, jež čeká propuštění z výkonu trestu, opuštění dětského domova a jiných pobytových zařízení.

Z výše uvedených specifikací je patrné, že být bezdomovcem neznamena jen „žít na ulici, nemít svůj domov a být vidět“. Je nutno počítat i s ohroženými skupinami lidí, kteří si své bezdomovectví prozatím nepřiznávají nebo si toto reálné ohrožení neuvědomují.

Jiný, značně vymezený pohled na bezdomovectví má ovšem Vágnerová (2004), která hovoří o tom, že ty osoby, které mají snahu o zlepšení své situace a obvykle navštěvují zařízení jim určená, nelze považovat za bezdomovce.

Bezdomovci by se tak mohli stát jen lidé, kteří žijí zcela mimo společnost, ztraceni v lesích a opuštěných příbytcích na okraji měst, žijící zcela bez příjmu a prakticky bez jakéhokoli kontaktu s okolím. Ti, jež zcela rezignovali.

Užívání či neužívání služeb sociálního zařízení nelze brát jako rozdělení. Osoba bez domova navštěvující zařízení, které má v pracovní náplni pomoc této cílové skupině, může mít snahu o zlepšení situace, ale stejně tak to může být naopak. Její návštěva zde se může týkat např. pouze využití hygienického servisu a o jinou sociální službu nemusí mít žádný zájem.

Vidění bezdomovství touto optikou navíc poněkud vynechává prvek prevence, tedy samotné předcházení bezdomovectví, jelikož vůbec nepočítá s osobami ohroženými, tedy těmi, kteří spadají do kategorie potenciálních bezdomovců.

2.2 Typologie ETHOS

Na evropské úrovni se bezdomovectvím zabývá FEANTSA, Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, která byla založena v roce 1989 a sídlí v Bruselu. Tato mezinárodní organizace spolupracuje s přibližně další stovkou nevládních organizací na území celé Evropy, jejichž pracovní náplní je poskytování služeb bezdomovcům. Cílem aktivit je zejména komunikace mezi všemi členy, hledání možných řešení problematiky, vzájemné předávání informací a zkušeností (<http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=21> In Průdková, Novotný, 2008).

Pod FEANTSA spadá též Evropská observatoř bezdomovectví, která sleduje bezdomovectví ve státech Evropské unie. Tato observatoř sestavila ETHOS, typologii bezdomovectví. Ta obsahuje sedm tzv. koncepčních kategorií, které doprovází fyzické, právní a sociální domény, které jsou pro typologii nezbytné, neboť jí dodávají rozměr, podle kterého lze bezdomovectví vymezit (Hradecký a kol., 2007).

Každá ze sedmi jednotlivých koncepčních kategorií je doprovázena výkladem každé ze tří domén. Fyzická doména vypovídá o tom, zda osoby mají nebo nemají obydlí a zda je vhodné. Právní doménou rozumíme právní nárok na místo, kde osoba přespává. Sociální doména informuje o možnostech soukromého a bezpečného prostoru pro sociální vztahy.

Tab. 1. Typologie bezdomovství ETHOS

Č.	Typologie	Koncepční kategorie	Fyzická doména	Právní doména	Sociální doména
1.		Bez střechy	Žádné obydlí (střecha)	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
2.		Bez domova	Má místo k bydlení, vhodné k obývání	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
3.		Nejisté a nevyhovující bydlení	Má místo k bydlení (nejisté a/nebo nevhodné k obývání)	Žádná jistota užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
4.		Nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném obydlí	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
5.		Nevyhovující bydlení (jisté užívací právo)	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
6.		Nejisté bydlení (vhodné k obývání)	Má místo k bydlení	Žádná jistota užívacího práva, ztráta vlastnictví	Má prostor pro sociální vztahy
7.		Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení	Má místo k bydlení	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy

Uvedená typologie ETHOS (Tab. 1.) je sestavena podle B. Edgar a H. Meert (In Hradecký a kol. , 2007, s. 10)

S českou verzí typologie ETHOS nás seznamuje kolektiv autorů v Návrhu udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce (2007). Česká verze je obohacena o národní subkategorie, jak je z tabulek (Tab. 2a a Tab. 2b.) patrné.

Tab. 2a. Česká verze evropské typologie ETHOS

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	Bezdomovci × ohrožení
BEZ STŘECHY	1 Osoby přezívající venku	1.1 Spaní venku (bez možnosti 24hodinového ubytování) – bez střechy	1.1.1 osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavné vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a prády domů, vraky aut)	bezdomovci
	2 Osoby v noclehárně	2.1 Noclehárna	2.1.1 osoby v noclehárně (podle ZSS) 2.1.2 osoby sezonně užívající k přemocování prostory zařízení sociálních služeb bez lůžek	bezdomovci
BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1 Azylový dům	3.1.1 muži v azylovém domě	bezdomovci
			3.1.2 ženy v azylovém domě	bezdomovci
			3.1.3 matky s dětmi v azylovém domě	bezdomovci
			3.1.4 otcové s dětmi v azylovém domě	bezdomovci
			3.1.5 úplné rodiny v azylovém domě	bezdomovci
			3.1.6 osoby v domě na půli cesty	bezdomovci
	3.2 Přechodná ubytovna	3.2.1 osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	bezdomovci	
		3.2.2 osoby v přístřeší po vystěhování z bytu	bezdomovci	
		4.1 Pobytové zařízení pro ženy (ohrožené domácím násilím)	4.1.1 ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese	ohrožení
			4.1.2 ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě	ohrožení
5 Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1 Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl) 5.2 Ubytovny pro migrující pracovníky	5.1.1 žadatelé o azyl v azylových zařízeních	ohrožení	
		5.2.1 migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	ohrožení	
6 Osoby opouštějící instituce	6.1 Věznice a vazební věznice 6.2 Zdravotnická zařízení 6.3 Zařízení pro děti	6.1.1 osoby opouštějící věznice	ohrožení	
		6.2.1 osoby opouštějící zdravotnická zařízení	ohrožení	
		6.3.1 osoby opouštějící dětské instituce	ohrožení	
7 Uživatelé podpory v bydlení	7.1 Pobytová péče pro bezdomovce 7.2 Podpora bezdomovců v bydlení 7.3 Přechodné bydlení s podporou 7.4 Trvalé bydlení s podporou	6.3.2 osoby opouštějící pěstounskou péči	ohrožení	
		Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje		

Tab. 2b. Česká verze evropské typologie ETHOS

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Generická (áruhová) definice	Národní subkategorie	Bezdomovci × ohrožení
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1 Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení) 8.1.2 osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)	ohrožení ohrožení ohrožené bezdomovci
	9 Osoby ohrožené vystěhováním	8.2 Bydlení bez právního nároku	8.2.1 osoby bydlící v bytě bez právního divrodu	bezdomovci
	10 Osoby ohrožené domácími násilím	8.3 Nezákonné obsazení budovy	8.3.1 osoby v nezákonné obsazené budově	ohrožení
	11 Osoby žijící v provizorních a nestandardních budovách nebo v budovách, které nejsou určeny k bydlení	8.4 Nezákonné obsazení pozemku	8.4.1 osoby na nezákonně obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, zeměuce)	ohrožení
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	9 Osoby ohrožené vystěhováním	9.1 Výpověď z nájemního bytu	9.1.1 osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	ohrožení
	10 Osoby ohrožené domácími násilím	9.2 Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1 osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	ohrožení
	11 Osoby žijící v provizorních a nestandardních budovách nebo v budovách, které nejsou určeny k bydlení	10.1 Policejné zaznamenané domácí násilí	10.1.1 osoby ohrožené domácími násilím – policejné zaznamenané případy domácího násilí, vykazání	ohrožení
12	Osoby žijící v nevhodném bydlení	11.1 Mobilní obydlí (maringotka, karavan)	11.1.1 osoby žijící v mobilním obydlí, např. maringotka, karavan, houseboat (nemají jinou možnost bydlení)	ohrožení
	Osoby žijící v nevhodném bydlení	11.2 Nestandardní budova, která není určena k bydlení	11.2.1 osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	ohrožení
	Osoby žijící v nevhodném bydlení	11.3 Provizorní stavba	11.3.1 osoby žijící v provizorních a nestandardních budovách nebo v budovách, které nejsou určeny k bydlení, např. bez kolaudace	ohrožení
13	Osoby žijící v přelidněném bytě	12.1 Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako neobyvatelné	12.1.1 osoby žijící v nevhodném prostředí – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání (dříve bylo; povodně, vichřice, neopravené domy, plísně)	ohrožení
	Osoby žijící v přelidněném bytě	13.1 Nejvyšší národní norma definující přelidnění	13.1.1 osoby žijící v přelidněných bytech	ohrožení

Uvedená typologie ETHOS pro české prostředí odpovídá šíři problematiky bezdomovectví, kterou v sobě skutečně skrývá. A to i tím, že vynechány nejsou ani osoby sociálním vyloučením v podobě bezdomovství ohroženy.

3 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ

Příčiny ztráty bydlení a domova jsou velmi různorodé a obvykle značně individuální. Stejně tak bychom pravděpodobně nenalezli příčinu, která by se dala označit za hlavní nebo nejčastěji frekventovanou. To zejména z důvodu, že do stavu bezdomovství se ve většině případech osoby nedostávají díky jediné události či akutní životní krizi.

Jak uvádí Giddens (1999), lidé se často nedostanou na ulici skrze jednu katastrofu, ale často jich zažili několik.

V tomto případě bychom mohli hovořit o faktorech, které mohou být označeny jako spouštěči, ale ne jako příčiny. Nicméně ostrou hranici mezi spouštějícími faktory a příčinami bezdomovectví bychom zde pravděpodobně nenalezli, neboť se mohou navzájem podporovat a splývat.

Za příčinami bezdomovectví je nutno hledat propletenou, složitou a mnoha problémovou situaci. Situaci, která mohla započít již v primární rodině, která neplnila svoji funkci, omezovala dítě v jeho sociálním rozvoji, ohrožovala jej násilím, vystavovala negativním vlivům alkoholismu v rodině, nenaučila jej správné vzorce chování v problémových stavech vedoucí k jejich úspěšnému řešení.

Vedle toho bychom mohli nalézt příklady, kdy se bezdomovectví stalo přímým odrazem propuštění z výkonu trestu se ztracenou možností bydlení, ovšem také ve spojení s odmítnutím rodiny, ztrátou bližších sociálních kontaktů, obtížnějším nalezením zaměstnání se zatíženým rejstříkem trestů. Hledání zaměstnání může mimo jiné také komplikovat nedostatečná profesní kvalifikace, zdravotní postižení atd.

Vágnerová (2004) shledává též důvody vzniku bezdomovectví jako složitější, nepostavené pouze na ekonomických faktorech, nezaměstnanosti a růstu chudoby, které však mají na jejím propuknutí značný podíl. Hovoří o tzv. handicapu v oblasti somatické, psychické a sociální, ve kterých může být jedinec souhrnně postižen a omezen.

Dále popisuje příčiny bezdomovectví v následujících oblastech:

- dysfunkčnost či neexistence primární rodiny
  - bezdomovci jako děti nemuseli poznat rodičovskou lásku a zájem
  - mohli být vystaveni násilí, zneužívání, z rodiny mohli být odejmuti
  - sami opouštěli domov a utíkali z něj
  - samotná rodina nemusela mít vhodné bytové podmínky a finanční situaci

- rozdílné sociální zkušenosti
  - tímto se rozumí zejména pobyty v institucích, které pozměňují návyky a chování (dětské domovy, psychiatrické léčeny, věznice)

- absence sociálního zázemí
  - nezaložení vlastní rodiny
  - rozvod, neudržování kontaktu

- snížené či omezené kompetence
  - může se jednat o vrozené dispozice nebo získané problémy, které zvyšují riziko sociálního selhání (mentální retardace, ničení osobnosti návyko-vými látkami, duševní onemocnění)

- nahromadění různých znevýhodnění
  - jedná se o kumulaci výše zmiňovaných příčin

Z výše uvedeného nastínění důvodů vedoucích k bezdomovství jsme si uvedli jen některé možné příklady, které se mohou navzájem kombinovat. Následující kapitoly nám uvedou další možné příčiny a jejich dělení.

3.1 Faktory subjektivní a objektivní

Hradečtí (1996) a Schwarzová (In Matoušek, 2005), kteří pojednávají o příčinách bezdomovství, hovoří o subjektivní a objektivních faktorech, nikde ovšem není zřejmé, kdo je původcem tohoto dělení. Průdková a Novotný (2008) vykládají navíc pro zjednodušení objektivní příčiny jako vnější a subjektivní jako vnitřní.

3.1.1 Faktory subjektivní (vnitřní)

Hradečtí (1996) dělí subjektivní faktory do následujících čtyř skupin faktorů, ve kterých hrají hlavní roli jednotlivé osoby, jejich vlastnosti, schopnosti, dále rodiny a sociální skupiny:

1) faktory materiální

- bydlení (ztráta, nejisté bydlení či jeho finanční nedostupnost)
- nezaměstnanost, nízké příjmy a zadluženost
- ztráta majetku či živitele rodiny

2) faktory vztahové

- problémy v partnerských a rodinných vztazích (rozchod, rozvod)
- narušení vztahů mezi jednotlivými příslušníky rodiny
- násilí, zneužívání uvnitř rodiny

3) faktory osobní

- sociální nevypěstlost, nesamostatnost
- duševní, tělesné choroby
- závislosti

4) institucionální

- propuštění z výkonu trestu, opuštění dětského domova

3.1.2 Faktory objektivní (vnější)

Do objektivních faktorů bychom mohli zařadit též výše zmiňované působení institucí, neboť např. při propuštění z vězení není zajištěna postpenitenciární péče a režim v dětských domovech nevyžaduje od jejich klientů aktivní přístup k běžným problémům života, takže poté může docházet k selhávání.

„Objektivní faktory zahrnují celkové společenské klima, např. politiku zaměstnanosti, bytovou politiku, postavení etnických minorit, postoj většinové společnosti k marginálním skupinám, sociální politiku daného státu a další dílčí faktory“ (Schwarzová In Matoušek, 2005, s. 317- 318).

Je tedy zřejmé, že se jedná o poměrně složité problémy, které lze zmírňovat nastavením sociální politiky a zákonodárstvím, míní Haasová (In Průdková, Novotný, 2008). To vše se promítá v nezaměstnanosti, nedostupnosti bydlení či diskriminaci etnických menšin (Průdková, Novotný, 2008).

Hradečtí (1996) dále rozšiřují pohled na objektivní faktory o problematiku rovnosti mužů a žen, začlenění mladých lidí a handicapovaných občanů do trhu práce, tedy respektování rovných příležitostí.

4 BEZDOMOVECTVÍ U NÁS

V době před rokem 1989 žili dvě generace v představách, že sociálně patologické jevy jako zneužívání psychoaktivních látek, prostituce, pornografie, zneužívání dětí a v neposlední řadě bezdomovectví, neexistovaly. Přeci nebylo možné, aby se někdo neměl dobře, aby byl někdo postižen životem v chudobě. Tyto jevy ovšem existovaly, jen byly velmi skryté a navíc utajované. Co se bezdomovectví týče, tak se vynořilo zejména díky ukončení povinnosti podniků zaměstnávat nadbytečné, nepotřebné a málo výkonné zaměstnance. Lidé, jež přišli takto o zaměstnání, a kterým politický systém již přestal zaručovat právo na práci, se již dále nemohli schovávat v podnikových ubytovnách. Tímto se skrytí a potenciální bezdomovci stali zjevnými. Bezdomovectví se tak stalo novým a zatím nepoznaným jevem (Hradečtí, 1996).

Nicméně, jak dále Hradečtí (1996) uvádějí, je zde daleko více faktorů, které z bezdomovství udělaly akutní problém. Hranice se otevřely, začali přicházet migranti a uprchlíci, kteří zde hledali nový život a zázemí. To se ovšem nepodařilo všem a ti, kteří svou situaci neustáli se mohli stát lidmi bez domova. Zaktivoval se také dovoz drog ze zahraničí a jejich devastující účinky rychle dohnaly na ulici další nemalou část lidí.

Nezapomeňme též na amnestii udělenou 15 000 lidem tehdejším prezidentem Václavem Havlem. Nelze počítat s tím, že skutečně každý, který vyšel z bran vězení se měl kam a na koho obrátit. Na ulici tak zůstalo několik stovek osob (Hradecký, 2005).

4.1 Legislativní ukotvení

Legislativní ukotvení pojmu „bezdomovec“, jak je obecně chápán, bychom hledali v českém právním řádu marně. Jeho výklad se vztahuje na osobu bez státní příslušnosti (Schwarzová In Matoušek, 2005). Přijetí zákona o bezdomovectví, který by vnesl do problematiky pravidla, postupy při řešení, otázku prevence a odpovědnost regionů problém řešit, je zatím vzdálené (Průdková, Novotný, 2008).

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách hovoří sice v § 57 o „osobách v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“ a § 63 o „osobách bez přístřeší“, ale v § 3, který vymezuje některé pojmy, se již o bližší specifikaci těchto osob nehovoří.

Jinou praxi má Velká Británie. Legislativní definice a registrace bezdomovectví zde funguje již 32 let. Bezdomovcem se stává osoba přespávající minimálně půl roku na ulici, která je zaznamenána vládou jmenovaným streetworkrem. Takto vedený jedinec dostane registrační číslo, které předkládá při komunikaci s úřady, při příchodu do zařízení této skupině určená apod. (Hradecký, 2004).

Uvedená registrace bezdomovců působí nejspíše poněkud ambivalentně. Nicméně lze předpokládat, že primárním cílem není pouze „číslování“, ale též zjišťování stavu a jeho reflexe. Odráží také zájem o problematiku a ukazuje, že k ní není země lhostejná.

4.2 Charakteristiky lidí bez přístřeší

Tato kapitola si klade za úkol odpovědět na otázky týkající věku, pohlaví, zdraví a potřeb lidí bez domova. Vystihnutí těchto základních charakteristik umožňuje lepší vhled a porozumění problematice bezdomovectví.

- charakteristika z hlediska věku

Lidé bez domova jsou nejčastěji ve středním, produktivním věku. Rozumějme tím věk 25- 60 let, jak jej rozděluje závěrečná zpráva o Sčítání bezdomovců Praha 2004. Výsledky zmíněné zprávy ukazují, že do této věkové kategorie patřilo v době sčítání téměř 73% pozorovaných. Taktéž Sekot (2003) se zmiňuje o téměř identickém věkovém rozložení 30- 55 let a jak správně doplňuje, jedná se především o svobodné muže.

Mladí bezdomovci mohli často buď opustit zařízení ústavní výchovy nebo měli konflikty v rodině a z domova utekli sami (Průdková, Novotný 2008). Tím se však nemůže vyloučit ani další možnost v podobě útěku jako protestu, vzpoury, odmítnutí rodičovské autority a hledání vlastní svobody (Hradečtí, 1996).

- charakteristika z hlediska pohlaví

Bezdomovectví u mužů co do počtu nesporně převažuje. Veškeré odhady o přesnějším poměru mezi bezdomovstvím žen a mužů podléhají ovšem ještě většímu zkreslení než u snah spočítat bezdomovce celkově. Je to dáno především tím, že ženy většinou tak často

nevídáme na veřejných místech, neboť svůj stav bez domova tají, spadají tudíž zejména do formy bezdomovectví skrytého (Průdková, Novotný, 2008).

Takto ohrožené nebo ztrátou domova již zasažené ženy jsou proto daleko častěji ochotny střídát partnery a uchýlovat se k nejistým vztahům jen proto, aby se měly kam uchýlit a najít chvilkové útočiště. Za zmínku stojí také fakt, že společnost ženy- bezdomovkyně odsuzuje s daleko větší pronikavostí a intenzitou než muže- bezdomovce (Hradečtí, 1996).

- charakteristika z hlediska zdraví

Vezmeme-li v úvahu často nemožnost vykonávat pravidelně hygienu nebo mít přísun vyvážené stravy, je zřejmé, že život na ulici zdraví a péči o něj přirozeně příliš nepřeje.

Problematickou oblastí je také motivace bezdomovců k dodržování ochrany zdraví, přecházení nemocí a jejich opětovný návrat (Vágnerová, 2004).

Opět ovšem nelze ani po této stránce hovořit o lidech bez domova globálně. Bines (In Šupková, 2007) sledovala rozdíly mezi bydlící populací, osobami ubytovanými v noclehárnách a lidmi, jež služeb k přenocování vyhledávají jen v nouzových situacích, takže po většinu času spí přímo na ulici. Počet nemocných více než jednou chorobou či onemocněním byl u bydlící populace více než o polovinu nižší než u třetí zmiňované skupiny. Sklony ke zhoršenému zdravotnímu stavu jsou tedy zřejmé. Bezdomovci na noclehárnách však tak časté problémy se zdravím zdaleka neměli.

O problémech ve zdravotní péči s tou cílovou skupinou pojednává z hlediska práva též následující kapitola.

- charakteristika z hlediska potřeb

V základním dělení potřeb, jak nám jej ukazuje Maslowova pyramida, se setkáváme s potřebami základními tj. fyziologické a psychologické a s potřebami vyššími. Nejsou-li však základní uspokojovány, neuspokojují se ani potřeby vyšší, kterými rozumíme potřeby krásy, seberealizace, potřeby umět a znát, potřeby cti či ocenění. Nemůžeme tedy od lidí bez domova očekávat zájem o kulturu a vzdělání, když na uspokojení těch nejzákladnějších potřeb je nutno vydat tolik úsilí a námahy (Maslow In Hradečtí, 1996; Hradečtí, 1996).

Vágnerová (2004) míní, že nejsou-li potřeby dlouhodobě uspokojovány, může dojít k rezignaci a jejich vymizení. Například k vyhasnutí potřeby citového vztahu, který je odrazem dlouhodobého citové strádání, často s kořeny již v dětství. Potlačenou potřebu seberealizace autorka spojuje s nízkým sebevědomím a sebeúctou, submisivním postojem lidí bez domova, jejich rezignací, vzdáním se a neusilováním o lepší situaci do budoucna, kterou neplánují, neuvažují o ní a jeví se jim nepříznivá.

4.3 Problémy lidí bez přístřeší

Problémy týkající se zejména zdravotní péče, hledání zaměstnání a bydlení jsou pro bezdomovce často velmi obtížně řešitelné a skrývají značná úskalí.

- zdravotní péče

Z důvodu neustálého oslabení organismu, ať už vlivem počasí nebo celkově sníženou kvalitou života či jeho devastací případnými závislostmi, lze vysledovat dopady na zdraví fyzickém i psychickém. Hrozí také předčasné úmrtí v důsledku podchlazení či úrazu a (Vágnerová, 2004).

Poněkud rozporuplnou oblastí v kontextu bezdomovství je dostupnost práva na zdravotní péči. Každý občan, který má na území České republiky trvalý pobyt nebo je jeho zaměstnavatelem osoba sídlící v naší zemi, je ze zákona zdravotně pojištěn. S tím však souvisí také platba zdravotního pojištění (Šupková, 2007).

Dle zákona č. 148/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění je pojistné hrazeno státem (např. u registrovaných uchazečů o zaměstnání, odběratelů dávek sociální péče aj.) nebo zaměstnavatelem (pokud je osoba v pracovním poměru, pracuje-li na dohodu o pracovní činnosti aj.). V ostatních případech, které výše zmíněný zákon neupravuje, je občan povinen si hradit pojistné sám.

V této fázi nastává v případě neplacení obtíž v podobě růstu dluhů, problém při plnění úhrad za provedené úkony a zejména rozpor mezi neplněním této povinnosti a právem na zdravotní péči. Nicméně osobu zdravotní pojištění nehradící, tedy samozřejmě i bezdo-

movce, nelze tohoto práva nějak zbavit a to ani odmítnutím, že je „nepojištěna“. Praxe však bývá poněkud jiná. Odmítání bezdomovců zdravotnickými zařízeními mohou vést k postupnému oslabení a rezignací těchto lidí k dalšímu vyhledávání ošetření, což může vést k vážným zdravotním komplikacím. Šupková (2007) na základě těchto okolností vidí řešení ve vzniku sociálně- zdravotnického zařízení pro bezdomovce, které by plnilo i funkci domácí péče, která je pro lidi bez domova nereálná.

- hledání pracovního uplatnění

Bezdomovce provází častěji kumulace znevýhodňujících a hledání zaměstnání ztěžujících činitelů, jako je nízké vzdělání, nedostačující praxe, zhoršený zdravotní stav a další níže uvedené faktory, což značně zužuje jejich příležitosti. Navíc uvedení do kolonky trvalého bydliště „městský úřad“ nemusí na eventuálního zaměstnavatele rozhodně vyvolávat pozitivní dojem, což ještě stěžuje možné zatížení předsudky (Ruszová In Kolektiv autorů, 2007).

Pro příklad poslouží fakt, že zaměstnavatelé upřednostňují v obsazování volných pracovních míst spíše osoby krátkodobě nezaměstnané nebo ty, jež na trh práce vstupují nově. Důvody tohoto jednání zaměstnavatelů můžeme spatřovat v postupném ztrácení kvalifikace dlouhodobě nezaměstnaných, mizení pracovních návyků, zhoršené schopnosti udržovat pracovní režim a možné neochotě přizpůsobovat se příkazům nadřízeného (Kotýnková, 2007).

Dalo by se předpokládat, že mít dluhy je silná motivace k aktivní snaze nalézt si práci a tíživou situaci tak začít postupně řešit. Opak je však pravdou. Je-li na mzdu vydán exekuční příkaz tak osoba může dostávat např. jen životní minimum, které měla i v případě chybějícího zaměstnání (Ruszová In Kolektiv autorů, 2007).

Osoby bez přístřeší také nemusí vůbec vlastnit občanský průkaz, což zcela zamezuje evidenci na úradech práce (Průdková, Novotný, 2008).

- bydlení

V tomto bodě si můžeme představit konkrétní situaci, kdy se klientovi- bezdomovci podařilo najít odpovídající zaměstnání, do kterého pravidelně chodí, stabilizoval se a sžil se

svou rolí a svými povinnostmi. Vše je na dobré cestě, nicméně nastává otázka, kam dál, když samostatné bydlení je pro něj finančně nedostupné.

Situaci by vyřešilo více malých a levných bytů, těch ovšem není dostatek. Tzv. sociálnímu bydlení, tedy bydlení dotované z veřejných zdrojů, se nedostává odpovídající pozornosti a samotná definice sociálního bytu prakticky neexistuje (Hradecký In Kol. autorů, 2007; Kopoldová, 2008).

5 BEZDOMOVCI Z POHLEDU VEŘEJNOSTI

Postoje k bezdomovcům mohou obsahovat dva extrémy. Na jedné straně vidáme slepý soucit vedoucí až k rozdávání svých majetků, v opačném případě odpor, zášť a nenávisť. Pro obě tyto roviny však platí nedostatečný racionální náhled, jež bývá značně ovlivněn emocemi. Vztah veřejnost k bezdomovectví se pojí s atribuční chybou. Tu si lze vysvětlit tak, že náš vlastní neúspěch souvisí s nepříznivými a nevýhodnými situacemi, kdežto neúspěchy druhých jsou odrazem jejich neschopnosti. Své úspěchy potom shledáváme jako výsledek našeho snažení, schopností a pracovitosti, zatímco úspěchy druhých jsou jen náhodné souhry událostí (Průdková, Novotný, 2008).

5.1 Podoby pohledů na osoby bez přístřeší

Představme si podobu nazírání na bezdomovectví, se kterým se můžeme z řad veřejnosti setkat. Jedná se o tři základní názorové sklony z následujících pohledů (Sekot, 2003):

1) pohled sociologický

- zahrnuje výrazný akcent na poměry a fungování společnosti
- můžeme se setkat s názorem:

„Kdyby se společnost lépe starala, tak zde tito lidé nejsou.“

2) pohled psychologický

- důvody za stav bezdomovectví jsou shledávány v nedostatečné inteligenci, dále v temperamentu, emocích a osobnostních rysech
- lidé pak hovoří o tom, že:

„Určitě je psychicky nemocný, a proto dopadl tak, jak dopadl.“

3) pohled liberalistický

- bezdomovci jsou pod tímto hlediskem shledáváni jako osoby bez vůle, úsilí a snahy

- charakteristický výrok pro tento pohled je pak:

„On je líný pracovat, nesnaží se, může si za to prostě sám.“

Odpověď na otázku, jaké může mít veřejnost na bezdomovce názory mohou poskytnout výsledky ankety, kterou provedlo pro svou vlastní potřebu občanské sdružení Naděje v roce 1993. Po třech letech, v roce 1996, byla anketa zopakována a otázky měly prakticky stejné znění. Zajímavý je již sám o sobě prvek, že ochotný k odpovědím byl jen každý čtvrtý oslovený. S výsledky této ankety nás seznamují Hradečtí (1996).

Vzhledem k tomu, že se jedná o mínění zjišťované před třinácti, respektive šestnácti lety, by bylo jistě podnětné anketu zopakovat i dnes a vysledovat, zda a jak se názory na tuto problematiku změnily.

V roce 1993 lidé viděli bezdomovce nejčastěji jako opilce, flákače a kriminální živly, anebo jen jednoduše jako ty, co spí na nádraží. O tři roky později zejména jako kriminální delikventy a více než třetina oslovených, což byla nejfrekventovanější odpověď, nedovedla posoudit.

Na otázku, jak se člověk může stát bezdomovcem odpovídali lidé v první anketě nejčastěji, že dotyčný nechce pracovat, přijde o byt nebo nevěděli vůbec. Za tři roky zůstala odpověď týkající se vůle pracovat zachována, dále následovaly odpovědi jako opuštění rodiny a rozvod.

Poslední otázka směřovala k řešení bezdomovectví. V roce 1993 by se dle třetiny dotázaných o bezdomovce měla postarat policie a zavřít je. Takto reagovala stejnou měrou i skupina oslovených v druhé anketě. Následovaly odpovědi nevím, zavřít do ústavu a méně pak, že by se o ně měly postarat obce.

Jak uvádí Hradečtí (1996, s. 43): „Převládající názor, že dospělý člověk je osobně odpovědný za svůj život a za životní úroveň své existence, není dostatečně zdůvodnitelný“, protože každý nemá jistotu pevných partnerských vztahů, fungujícího zdraví a věčného mládí. Všichni ani nemají stejné množství schopností a možností k tomu, aby se mohli plně uplatnit a tudíž se chovat tak, jak je výše zmíněno (Hradečtí, 1996).

Kopřiva (In Průdková, Novotný, 2008) navíc zmiňuje mylný názor, který je v nás velmi silně zakořeněn. Totiž, že vůle je to, co nám stačí k překonání všech překážek.

5.2 Sdělovací prostředky a bezdomovectví

Podle mého názoru lidé, kteří sledují tuto problematiku pouze z oné viditelné stránky často ani nemají příliš možností vytvořit si názor více informovaný, neboť se obecně jedná o téma nepopulární, v médiích často zmiňované pouze v negativním smyslu.

Hradecký (2006) však nezapomíná zmínit, že naopak v období Vánoc se zpravidla objevují zprávy pozitivně naladěny. Otázkou však zůstává, zda tyto zprávy nesou nějakou bližší a konkrétnější sdělovací hodnotu vztahující se přímo k problému, o kterém pojednávají.

Dalo by se říci, že touto, ve většině případech, jednostrannou interpretací navíc blokují a tlumí vyvolání zájmu o samostatnou snahu jednotlivých občanů dozvědět se více. Lidé si tak na základě tří minutové reportáže v televizi potvrdí svůj názor, který si udělali již před pár lety, kdy se poprvé setkali s bezdomovci na nádraží.

Stačil by jediný den v denním centru pro lidi bez domova. To ovšem nelze chtít a nelze ani zprostředkovat. Nicméně právě pomocí sdělovacích prostředků by bylo možné veřejnosti problematiku vhodným způsobem přiblížit.

Této možnosti jsem se rozhodla využít a napsala jsem článek, který se týkal přímo bezdomovectví a lidí bez domova. Mojí snahou rozhodně nebylo vyvolání soucitu nebo lítosti. Zejména jsem chtěla poskytnout čtenáři jiný pohled. Bezdomovectví, které bývá ze stereotypu často považováno za lenost spojenou s opilstvím a nechutí pracovat, stavím vedle společností velmi odsuzovaná témata, jako je týrání a zanedbávání dětí či domácí násilí.

Následně pokládané otázky a uvedené příklady, mají podhalit to, že mezi těmito dvěma zdánlivě nesouvisejícími tématy, z nichž každé pravděpodobně vyvolává pocitové protipóly, je možno nalézt provázanost a souvislost. Jednodušeji řečeno si uvědomit, že např. ženu- bezdomovkyni, která může být ze strany lidí s nechutí odsuzována, mohlo na ulici dostat právě domácí násilí.

Článek vyšel, v některých případech bohužel s poněkud necitlivými úpravami, v průběhu ledna 2009 ve 41 regionálních Denících v rubrice Čtenář- reportér. Jednalo se např. o Deník Pražský, Brněnský, Olomoucký, Plzeňský, Zlínský atd.

6 SOCIÁLNÍ ZAŘÍZENÍ A SLUŽBY POSKYTOVANÉ LIDEM BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

Problematikou bezdomovectví se zabývají zejména jednotlivé kraje, města a obce, které sociální služby určené lidem bez domova financují. Měly by mít tedy přehled o tom, jaká služba je žádaná a potřebná, jinak hrozí nestátním neziskovým organizacím (např. Armáda spásy, Naděje, Emauzy, Česká katolická charita), které poskytují většinu dále uvedených služeb, závažné problémy z nedostatku peněz. Většina organizací pracujících s bezdomovci je přímo propojena s nějakou církví (Hradecký In Šupková, 2007; Schwarzová In Matoušek, 2005).

6.1 Sociální služby

Sociální služby poskytované lidem bez domova zahrnují sociální poradenství základní i odborné. Základní poradenství zahrnuje zejména podávání informací o službách a možnostech, které pomáhají řešit či mírnit vzniklý obtížný stav. Odborné poradenství je činnost, která se již zaměřuje na příčinu, rozsah a možnost řešení vzniklé situace. Osoba je s těmito možnostmi seznámena, je informována, což má vést k jejímu usměrnění (Matoušek, 2003).

Lidem bez domova lze nabídnout tyto sociální služby (Schwarzová In Matoušek, 2005) :

6.1.1 Sociální služby týkající se prevence

Jak uvádí Schwarzová (In Matoušek, 2005), značná část lidí se ocitá bez domova nebo v jeho ohrožení díky nedostatečné znalosti svých práv a povinností. Nevědí o závazcích, které jsou na ně kladeny, ani o oprávněních, kterých se mohou dožadovat. Popř. o tom, kde a jak si o ně zažádat. Navést osobu k tomu, aby byla soběstačná a uměla si pomoci sama je cíl sociálního poradenství, jež napomáhá k porozumění a orientaci v sociálních službách. Tím vykonává prevenci před možným vyloučením a selháním z důsledku nesrozumitelnosti a neúspěšným vyřízením svých oprávněných záležitostí.

6.1.2 Sociální služby orientované na uspokojení základních potřeb

Je zcela zřejmé, že klient postižený ztrátou domova potřebuje, jako každý jiný jedinec, uspokojit primárně základní potřeby, kterými rozumíme příjem potravy, tekutin, hygienu,

dále nutnost čistého ošacení a místo, kde si může v teple odpočinout. Od osoby, jež nemá tyto základní potřeby uspokojeny nemůžeme očekávat aktivní a opravdový zájem hledat a nalézt případné zaměstnání. Sociální služby zaměřené na uspokojení těchto nezbytných záležitostí se tedy od nich odvíjí. Konkrétně se jedná o tyto služby, jež bývají poskytovány zdarma nebo za mírný poplatek (Schwarzová In Matoušek, 2005):

- potravinový servis
  - jedná se možnost využít nabízené potraviny a nápoje (obvykle instantní polévky, pečivo, těstoviny, čaj, káva apod.)
  - dále by měla být pro klienty k dispozici varná konvice nebo vaříč, kteří si potraviny přinesou sami
- hygienický servis
  - poskytuje použití toalety, sprchy, umývadel a prostředků k hygieně potřebných (mýdlo, šampony, žiletky)
- poskytnutí oděvu
  - v šatníku si klient může vybrat veškeré části oděvu
- možnost odpočinku
  - oddech lze najít ve společenských místnostech vybavených stoly, židlemi a televizorem

Ač se může výše uvedený výčet zdát poněkud banální, je nutno si uvědomit, že jsou to právě tyto služby, jejichž využívání může být počátkem zájmu klienta o cestu k opětovné reintegraci. Již samotné docházení do denních nízkoprahových center, které zmiňované možnosti nabízejí, je odrazem toho, že osoba bez domova ještě zcela nerezignovala a skrývá v sobě možnost potenciálního zlepšení své situace.

Schwarzová (In Matoušek, 2005) ovšem výstižně dodává, že díky dobré a rychlé viditelnosti výsledků těchto služeb se stává sice snadněji financovatelnou, čímž se ale dostává méně prostředků do služeb zaměřených na reintegraci a soběstačnost.

6.1.3 Sociální služby orientované na soběstačnost a reintegraci

Tyto služby zahrnují zejména nácvik a zdokonalování sociálních dovedností, dále pak posilování pracovních návyků. To vše by mělo být v ideálním případě doplňováno společně s rekvalifikací a vzděláváním, což znamená získání nových vědomostí a zlepšení svého postavení na trhu práce (Schwarzová In Matoušek, 2005).

6.2 Sociální zařízení

Uvedme nyní přehled zařízení určené pro lidi bez domova a popis jejich základních činností. Jak uvádí Průdková a Novotný (2008) veškeré níže uvedené sociální služby se zaměřením na bezdomovce jsou ve skupině služeb sociální prevence, jejichž cílem je napomáhat osobám překonat nepříznivou situaci, ve které se ocitli. A tím chránit i společnost před případnými nebo již reálnými jevy pro společnost nežádoucí.

6.2.1 Nízkoprahová denní centra

Nízkoprahová denní centra dle zákona č.108/2006 Sb. o sociálních službách poskytují služby osobám bez přístřeší formou terénní nebo ambulantní. Mezi základními aktivitami patří poskytování stravy, pomoc při jejím zajišťování, dále možnost osobní hygieny a podpora při uplatňování klientových zájmů, na něž má nárok a řešení osobních problémů.

Denní centra mohou navštěvovat osoby, jež nejsou pod vlivem alkoholu nebo jiných psychotropních látek. Též agresivita, vyvolávání silných konfliktů a infekční onemocnění může být důvodem zákazu vstupu do prostorů zařízení. Právě zde je u příchozích klientů povzbuzována snaha o znovuzačleňování do společnosti. Z počátku podáváním obecných informací vztahující se k možným vzniklým problémům, motivací k návštěvě příslušných úřadů a vyřízení dokladů, pokud je osoba nemá. Dále vzbuzení zájmu k obnově komunikace uhasnutých kontaktů s rodinou a nejbližšími apod (Průdková, Novotný, 2008).

6.2.2 Noclehárny

Tato služba nabízí možnost krátkodobého azylového ubytování, respektive přenocování, to spolu s poskytnutím využití hygienického servisu. Noclehárny jsou obvykle méně komfortní a nižšího standardu, neboť se většinou jedná o velké místnosti s mnoha lůžky, takže

osoba nemá možnost soukromí. Navíc bývají přes den uzavřeny (Schwarzová In Matoušek 2005).

Průdková, Novotný (2008) shledávají, že těchto služeb využívají zejména bezdomovci, jež jsou na ulici dlouho. Tedy ti, kteří nebyli schopni nebo ochotni přizpůsobit se řádu a pravidlům v azylovém domě nebo ubytovně. Někteří z nich zcela postrádají ochotu a účast ke spolupráci na řešení své nelehké situaci a vůli ke změně.

6.2.3 Azylové domy

Spolu s delším pobytem trvajícím několik týdnů až měsíců, vyšším standardem ubytování, jako jsou samostatné pokoje nebo pokoje pro menší počet osob, vzrůstají i nároky na samotného klienta. Očekává se aktivnější přístup při řešení osobních problémů, uvědomění si nároků a odpovědnosti, tedy snaha o skutečný návrat do společnosti (Schwarzová In Matoušek 2005).

V tomto zařízení klienti již spolupracují se sociálním pracovníkem prostřednictvím vytvoření individuálního plánu. V těchto plánech se kladou pomalu a postupně reálně dosažitelné, jasně vymezené cíle s co nejkonkrétnějším termínem, ve kterém má být úkol splněn. Dochází tedy ke spoluúčasti a k formulaci požadavků ze strany klienta za podpory kvalifikovaného odborníka.

Návaznou sociální službu na azylové domy ovšem nenajdeme, protože chybí. V případě seniorů- bezdomovců a zdravotně postižených- bezdomovců je tomu stejně. Ondrák (In Kolektiv autorů, 2007) v této souvislosti na tento fakt důsledně upozorňuje a navrhuje specializované domovy pro seniory- bezdomovce a zdravotně postižené- bezdomovce.

Průdková a Novotný (2008) sice hovoří o kladných přednostech chráněných bytů pro bezdomovce, nicméně taktéž o jejich praktické neexistenci a nedostupnosti.

Další možností ze sociálních zařízení jsou také domy na půl cesty. Ty jsou obvykle pro mladé lidi do 26 let, kteří byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, odchází z ochranné léčby nebo opustili školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Cílem je dosažení co největší samostatnosti (Průdková, Novotný, 2008). Uvědomme si, že

osoby v této situaci jsou ve větší míře ohroženy bezdomovectvím, jak o tom též vypovídá česká verze evropské typologie ETHOS (viz. Tab. 2a a Tab. 2b), podle které spadají do koncepční kategorie „bez bytu“, přesněji do operační kategorie č. 6.

6.3 Důvody nevyhledávání sociálních služeb

Existují ovšem i lidé bez přístřeší, kteří sociálních služeb využívat nechtějí a nevyhledávají je. Důvody jsou různorodé. Může se jednat o bezdomovce, kteří jimi jsou kratší čas a možnosti využití služeb odmítají z pocitu, že se o sebe postarat dokáží a cizí pomoc nepotřebují. Tento přístup pomáhá k udržení si své důstojnosti a svým způsobem nutí k zachování orientace na budoucnost. Striktní odmítání však může vést k prohlubující se izolaci a vyloučení. Dalšími příčinami může být silná závislost, díky které nemůže být osoba do zařízení ve stavu intoxikace vpuštěna, popřípadě není schopna udržovat alespoň minimální řád. Pro ženy a muže v manželském nebo partnerském vztahu je nemožnost společného přespávání či bydlení v zařízení (např. azylový dům pouze pro muže) značnou překážkou, a proto často raději volí společné přenocování na ulici. Zkušenosti streetworkerů z Prahy, Pavly a Zbyňka Klinerových vypovídají, že podobně je tomu i případech, kdy bezdomovec má zvíře a nechce jej opustit (Hradecký, 2005).

7 PREVENCE BEZDOMOVECTVÍ

Tématu prevence bezdomovectví, tedy „předcházení něčemu, ochrana před něčím“ (Linhart, 2003, s. 303) se již z části věnovala podkapitola 6.1.1 Sociální služby týkající se prevence. Pokusme se nyní předcházení bezdomovství zabývat podrobněji. Jak se dále dovídáme, jedná se spíše o možné návrhy a ne popis nynějšího stavu.

7.1 Primární prevence

Jak hospodařit s penězi, jak se k nim zodpovědně chovat a tím předcházet neúnosným dluhům. Podpora samostatnosti, zodpovědnosti a poznání přirozených sociálních kontaktů, běžné fungování domácností. Těmito směry lze zaměřit a provádět prevenci nejen v institucích dětské péče, ale i ve školách, míní Hradecký (In Kolektiv autorů, 2007). Dále dodává, že nejen primární, ale prevencí obecně, rozumíme nejméně finančně zatížený prostředek k řešení množství problémů vůbec. Proto se jistě vyplatí do těchto aktivit vložit čas, energii a finance.

Otázkou ovšem zůstává, zda výše uvedené návrhy, které vychází z příčin bezdomovectví, budou účinné a pokud ne tyto, tak které popř. s jakými dalšími kombinacemi.

Průdková a Novotný (2008) v této souvislosti nezapomínají zmínit, že prevence bezdomovectví v České republice rozpracována není. Vlastně ani není tématy a předmětem zájmu odborných publikací či výzkumných prací. Dodávají, že jedním z důvodů může být spíše naléhavost vycházející z faktu, že na ulici žije stále mnoho lidí, kteří potřebují jednoduše podporu okamžitou.

7.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence se vztahuje k pomoci lidem, kterým hrozí ztráta bydlení z důvodu dluhů na nájemném. Otvírá možnost s těmito osobami pracovat ještě před tím, než k samotnému vystěhování dojde. V případě, že je vlastníkem bytů obec, měla by začít s ohroženými jednat. Tato forma prevence by se však hůře uplatňovala na ty, jež žijí v bytech soukromých domů. Hradecký (In Kolektiv autorů, 2007) mimo to dále uvádí i příklad dobré praxe z Vídně, kde soud včas, tedy dokud jsou nájemníci ještě v bytě, předává informaci o hrozbě soudního vystěhování příslušným úřadům.

7.3 Terciární prevence

Vytváření holobytů na periferiích měst jistě není zrovna příkladné. V těchto ghettech již žijí lidé, kteří o své bydlení přišli a jsou bezdomovectvím ohroženi. Tato forma vytlačování se nemůže praktikovat neustále, upozorňuje Hradecký (In Kolektiv autorů, 2007). V těchto místech lze aplikovat terénní programy, aktivizační služby pro rodiny dětmi a vhodně zřízovat nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Nicméně řešení této situace, tj. vystěhování osob do těchto obydlí, shledává zmiňovaný odborník v systému sociálního bydlení, tedy takového, které je dotováno z veřejných zdrojů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 VÝZKUMNÁ ČÁST

Praktická část poodkrývá konkrétní problematiku týkající se lidí bez domova. Zaměřila jsem se na otázky, které se vztahují nejen k minulosti, tedy co bezdomovectví pravděpodobně předcházelo, ale také, obrazně řečeno, k dnešku a zítřku. Totiž jak osoby bez domova sami vnímají svou nynější situaci, jaké mají názory na svou budoucnost a co pro ně znamená. Zda mají k dispozici funkční sociální síť, která by je mohla podporovat. V centru zájmu stojí také způsob trávení běžného dne a činnosti v něm.

9 PŘÍPRAVNÁ FÁZE VÝZKUMU

V této fázi jsem se soustředila na formulaci výzkumného problému a stanovení cílů výzkumu. Dále se seznámíme s výzkumným vzorkem a otázkami, které byly zvoleny k metodě polostrukturovaného rozhovoru.

9.1 Výzkumný problém a cíle výzkumu

Výzkumný problém se přímo dotýká bezdomovectví a vztahuje se k důvodům vyloučení lidí bez přístřeší ze společnosti a k tomu, jak žijí a vnímají svou budoucnost.

Cílem výzkumu je stanovit možné důvody sociálního vyloučení vedoucí k bezdomovectví, pokusit se poodkrýt život ve stavu bezdomovectví, zjistit, jak vnímají osoby bez přístřeší svou situaci, jestli mají plány do budoucna a jaká jsou jejich přání.

9.2 Druh výzkumu

V souladu s výzkumným problémem a cíli byl zvolen výzkum kvalitativní, neboť umožňuje skrze osobní kontakt s respondenty přímý vhled do jejich situace. Jako metoda sběru dat byl užit polostrukturovaný rozhovor. Ten skrývá výhodu v tom, že vedle pečlivě připravených otázek, máme také možnost pružně reagovat na nově vzniklá témata, jež se mohou v průběhu sběru dat vynořit.

9.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl vybírán záměrně, a to v Nízkoprahovém denním centru pro lidi bez přístřeší Oblastní Charity Hodonín. Respondenti, jež byli ochotni a zároveň se jejich životní situace ztotožňovala s oblastí výzkumu, jsou představeni dále v samotné kapitole.

9.4 Komentář k otázkám v polostrukturovaném rozhovoru

Otázky byly vzhledem k výzkumnému problému strukturovány na minulost, přítomnost a na vyhlídku do budoucnosti. Samozřejmě bylo přihlédnuto na spontánnost rozhovoru a prolínání se jednotlivých informací. Respondenti byli seznámeni s tou strukturou předem, aby věděli, jak se bude rozhovor odvíjet. Tím se předešlo jejich případnému znepokojení a nejistotě.

Základními informacemi jsou datum, místo a čas konání rozhovoru, smyšlené jméno respondenta, pohlaví, věk, případné rušivé vlivy, jednoduché popsání vzhledu a neverbálních projevů.

- minulost

Otázky byly zaměřeny na pootevření historie směrem k problematice vyloučení ze společnosti. Celkově tedy, co předcházelo vyloučení, např. úmrtí blízké osoby, ukončení výkonu trestu, závislosti, nemoc, špatně fungující rodinné zázemí, ztráta zaměstnání apod. A zda respondent dává někomu nebo něčemu za vinu situaci, ve které se nachází.

Dále byly pokládány otázky zjišťující informace, jež se vztahují k primární rodině, tj. přítomnost či absence zázemí, vztahy v rodině a se sourozenci, popřípadě pro klienta důležité příbuzní. Nebyla vynechána ani oblast vlastní vztahů, tedy zda je dotyčný svobodný, ovdovělý, zda má potomky.

Zjišťovala jsem i dosažené vzdělání včetně nedokončeného, subjektivní vztah dotazovaného ke vzdělání a zda v něm vidí možný vliv na jeho další životní vývoj. S tím se úzce pojí průběh zaměstnání. Tedy kde byli respondenti zaměstnáni, jak dlouho pracovali, jaký mají vztah k práci. S tím souvisí též zdravotní stav, který ovlivňuje zaměstnatelnost.

- přítomnost

Zde byly stěžejní informace týkající se zdroje příjmů jako je příležitostná práce, invalidní, starobní důchod, životní minimum atd.

Přirozeně nemohl být vynechán problém bydlení. Cílem bylo najít odpověď nejen na to, kde respondenti přespávají (noclehárna, ubytovna, azylový dům apod.), ale také jak jsou v této oblasti spokojeni.

Sociální kontakty obvykle plní podpůrnou funkci v našem životě. Setkávají se respondenti se svou rodinou, příbuznými, přáteli? Je mezi nimi silná vazba? Společně jsme se dotkli také otázky vztahů se spoluklienty.

- budoucnost

V poslední části rozhovoru jsem se zaměřila na otázku vnímání budoucnosti oslovenými lidmi bez domova. Zda je obsahem jejich myšlenek, mají o ní ucelenou představu nebo jestli převládají rezignační postoje. Zazněl také dotaz na to, kdo a jak by jim mohl v jejich situaci pomoci.

Poslední doplňující otázky se týkaly rozvržení běžného dne, dále přiblížení nešťastnějšího a naopak nejkritičtějšího období v životě respondentů.

9.5 Znění otázek polostrukturovaného rozhovoru

Otázky byly připraveny záměrně s různými variantami tak, aby byly co nejpružnější. Ty jsou odděleny symbolem „X“.

Otázky směřující k minulosti:

primární rodina

Můžete mi něco říct o rodině, ve které jste vyrůstal?

Co se vám vybaví, když si vzpomenete na své dětství?

Na co ze svého dětství vzpomínáte rád X nerad?

Jaké máte vzpomínky na mládí, dospívání?

Popište mi vaši matku X otce.

Jak jste si rozuměl se svými sourozenci?

Setkáváte se s někým z vaší rodiny? Jak probíhá vaše setkávání?

Chtěl byste s nimi navázat kontakt?

vlastní vztahy

Vy sám jste byl ženatý ? Máte děti? Měl jste nějaký dlouhodobý vztah?

Jak vzpomínáte na manželství X vztah s vaší partnerkou?

Stýkáte se s vašimi dětmi X bývalou ženou X bývalou partnerkou?

Co se dělo po tom, když jste se rozvedli X zemřela žena X rozešli s partnerkou? Kam jste šel?

vzdělání

Co jste dělal za školu, jaká je vaše profese?

Litujete toho, že jste se nevyučil X nestudoval dál, co si o tom myslíte?

zaměstnání

Vzpomenete si, co jste všechno dělal za práci?

Kde jste byl nejvíc spokojen? Co se Vám na té práci líbilo X nelíbilo?

Co se stalo, že už tam nepracujete?

Co se dělo, když jste přišel o práci?

Otázky týkající se přítomnosti:

zdroj příjmů

Kde teď berete peníze?

Chodíte na příležitostné práce?

Pokuste se popsat, za co utrácíte?

Kdy se vám stalo naposled, že jste byl úplně bez peněz? Co jste tehdy dělal?

příchod do zařízení

Co vás přivedlo sem, do denního centra?

Můžete mi popsat, v jaké jste byl tehdy situaci?

Dáváte někomu za vinu to, v jaké jste teď situaci?

Co se vám líbí X nelíbí na životě, který teď žijete a proč?

Jaké máte přání, co byste si přál?

Je někdo, kdo by vám s vaším přáním mohl pomoci?

Co vás teď nejvíc trápí, co je vaší největší starostí?

bydlení

Kde přespáváte?

Kde je to podle vás na spaní nejlepší?

Přespáváte venku, když je teplo?

Stalo se vám někdy, že jste musel v zimě spát úplně na ulici, třeba v nějakém opuštěném domě, sklepě nebo tak podobně? Jak jste se tehdy cítil?

sociální vztahy

Jaký máte pocit z lidí, kteří sem chodí? Co si o nich myslíte?

Je tady na denním centru někdo, s kým si rozumíte?

Máte nějakou partnerku, přátele nebo kamarády mimo denní centrum, se kterými se stýkáte?

Otázky vztahující se k budoucnosti:

Přemýšlíte nad budoucností?

Máte nějaké plány?

Vidíte to spíš tak, že bude lépe, stejně nebo dokonce hůř?

Myslíte, že je někdo, kdo by vám mohl s vaší situací pomoci?

Jak byste si mohl pomoci vy sám?

Které období považujete ve vašem životě za nejšťastnější X za nejhorší, zlomové?

Pokuste se mi popsat váš celý den.

10 PRŮBĚH ZÍSKÁVÁNÍ DAT

Data byla získávána v průběhu prosince 2008 a v lednu 2009 v Nízkoprahovém denním centru pro lidi bez přístřeší, Oblastní charita Hodonín. Potenciální respondenty jsem oslovovala s pomocí vedoucí zařízení ve společenské místnosti, která má kapacitu 16 osob a není velkých rozměrů. Proto se nám zdál tento způsob vhodný.

Klienti byli stručně seznámeni s obsahem rozhovoru, k čemu by byl použit a nechybělo samozřejmě ani ujištění o anonymitě. Vedoucí upozornila také na fakt, že o obsahu rozhovoru se nedozví ani nikdo z pracovníků zařízení. Klienty jsem vyzvala k promyšlení, zda se chtějí rozhovoru zúčastnit a ať v případě zájmu zaklepeou na dveře pracovníka v sociálních službách. Tento postup jsem zvolila z důvodu možných zábran případného zájemce o rozhovor vystoupit přede všemi, což může být přirozeně nepříjemné. Čímž se zabránilo tomu, že by k projevení ochoty nedošlo vůbec.

Jako přínos hodnotím i to, že si mě větší část klientů pamatovala z praxe, kterou jsem zde vykonávala v létě. Nebyla jsem tedy vnímána jako zcela neznámá osoba, která do zařízení přišla. Vedle toho shledávám navíc jako zajímavý prvek náhlé vyprázdnění společenské místnosti v momentě, kdy se klienti dozvěděli o mé přítomnosti a účelu mé návštěvy, přičemž další zájemci o službu již nepřicházeli. Na tomto místě ovšem samozřejmě nemohu tvrdit, že by to bylo v přímé souvislosti s mojí návštěvou.

V běžných sociálních kontaktech nevnímáme nejen to, co řečeno bylo, ale reflektujeme i to, co řečeno nebylo a ptáme se, jaké mohou být důvody tohoto jednání. Proto bych chtěla v následujících řádcích alespoň velmi krátce přiblížit i zmíněné důvody, které uvedly osoby, jež rozhovor odmítly.

10.1 První fáze sběru dat

První návštěva denního centra proběhla 1.12.2008. V zařízení bylo během obou prosincových návštěv poměrně málo klientů, obvykle do počtu deseti. Po oslovení se vyjádřili jen dva klienti. Starší muž s berlemi a úsměvem na tváři odmítl s větou: „To si radši najděte někoho inteligentnějšího“. Druhý muž středního věku odpověděl velmi razantně a s poněkud značnou agresí v hlase: „Ne, zájem nemám.“

Nicméně ochotný zájem projevila jeden mladý muž (Petr, 24 let), se kterým se rozhovor tohoto dne uskutečnil.

10.2 Druhá fáze sběru dat

Po 14 dnech jsem denní centrum navštívila znova, tedy 15.12.2008. Osoby, jež byly osloveny minule se již nevyjadřovaly. Muž ve středním věku mi vysvětloval, že „už se nasvěřoval dost a že mu to už stačí“. Mladý muž sedící sám u stolu nejprve říkal, že by o rozhovor zájem měl, ale že mám chvíli počkat. Na dveře však již nezaklepal a z denního centra mezitím odešel.

Rozhovory se uskutečnily dva. Jednalo se o muže ve věku střední dospělosti (Marek, 41 let) a dalšího muže ve věku 24 let (Jaroslav).

Respondent Petr z první fáze sběru dat se doptával, zda mi s poskytnutím rozhovoru pomohl a projevila velkou radost, když slyšel kladnou odpověď.

10.3 Třetí fáze sběru dat

Zařízení mělo 13.1.2009 zcela naplněnou kapacitu, na čemž se jistě podílelo i mrazivé počasí venku. Sdělení žádosti, vysvětlení a předání informací o rozhovoru probíhalo stejným způsobem.

Tři mladé ženy sedící společně u jednoho stolu se vyptávaly, co se s rozhovorem bude dělat, pravděpodobně se domnívaly, že se jednalo o rozhovor do novin. Zájem však neměly. Mladý muž ohřívající se u topení jen tiše řekl: „To já tady o tom moc nemluví“.

Rozhovor byl uskutečněn s Lubošem (28 let), který v předchozím sběru dat (15.12.2008) rozhovor přislíbil, ale ze zařízení odešel. Další respondentkou se stala Božena, které je 29 let. Ta mě však upozornila, že se nejdříve chce najíst, protože zrovna došla. Samozřejmě jsem trpělivě vyčkala.

11 SEZNÁMENÍ S RESPONDENTY

Jako nedílnou součást práce, vzhledem k tomu, že tento postup se mi zdá přirozený, považuji představení respondentů a alespoň částečný popis vnějších znaků. Všichni respondenti byli seznámeni s účelem rozhovoru a o faktu nahrávání hovoru. Jejich souhlas je v úvodní části rozhovoru zařízením zaznamenán. Byli opakovaně ujištěni o anonymitě a změně jejich vlastního jména na jméno smyšlené, zachován je jen věk. Respektována byla samozřejmě i jejich případná potřeba rozhovor ukončit nebo na některé otázky neodpovídat.

- 1. respondent: Petr, 24 let

- ochotný k rozhovoru
- dohodli jsme se na tykání (vyplynulo spontánně)
- uvolněný, usmíval se, jinak mimika nevýrazná
- gestikuloval minimálně; ruce položeny volně na stole, v klíně, chvíli klepal prsty o stůl, čímž se asi doprovázel a chvilkově opíral ruku o bradu, když se zamýšlel
- občas přirozeně poposedával na židli
- hubený, menšího vzrůstu, krátké vlasy obarvené na blond, strabismus
- obnošené, nenápadné oblečení (džíny a mikina)

- 2. respondent: Marek, 41 let

- zpočátku ochotný k rozhovoru, během něj však zaskočen intimitou otázek
- odpovídal spíše stroze
- výrazně tvrdé rysy ve tváři
- velmi viditelné „kuřákovy prsty“
- zpočátku se opíral lokty o stůl, později se vzdálil opřením o židli a této poloze zůstal
- vysoký, hubený, velmi krátké vlasy
- obnošené, nenápadné oblečení (kalahoty, košile)

- 3. respondent: Jaroslav, 24 let

- ochotný, bylo ovšem znatelné, že již před začátkem rozhovoru si stanovil své hranice, za které nechce nikoho lehce pustit
- na stole měl položeny dva mobilní telefony
- seděl rozložitě, „zabořen“ v židli, svoji polohu neměnil
- středně vysoký, vlasy na mikádo
- piercing na různých místech v obličeji
- obnošené, nenápadné oblečení (kalhoty, lehká mikina, triko)

- 4. respondent: Luboš, 28 let

- ochotný, přímý, usmívající se
- opřen lokty o stůl, svoji polohu občas přirozeně měnil opřením se o židli
- středně vysoký, krátké vlasy
- před začátkem rozhovoru upozornil na vadu sluchu
- nenápadné, upravené oblečení (rifle, košile)

- 5. respondent: Božena, 29 let

- zprvu vyvolávala dojem, že rozhovor vnímá velmi vážně, postupně se však uvolnila
- celou dobu rozhovoru upíjela z hrnku, o který se ohřívala
- ramena mírně schoulená, občas se doprovázela bušením pěsti do stolu
- oční kontakt příliš nevyvolávala
- středně vysoká, pevnější postavy, vlasy po ramena
- velmi teple oblečena, oděv si nesundávala

12 ZPRACOVÁNÍ DAT

Následující kapitola vypovídá stručně o metodě a postupu při zpracování dat.

12.1 Metoda zpracování dat

Pro zpracování dat byla zvolena kvalitativní metoda zakotvená teorie. Ta má za úkol směřovat k vytvoření a popisu nové teorie na základě dat. Jak název napovídá, má být v datech zakotvena. Zaznamenané polostrukturované rozhovory byly transkripcí převedeny do podoby psaného slova. Tyto přepisy byly poté podrobeny otevřenému kódování, kterým rozumíme hledání a pojmenování nalezených jednotek, které nesou důležité informace pro oblast našeho zájmu. Tím se postupně a souběžně začínají vytvářet kategorie. Pod kategorii seřazujeme takové kódy, jež jsou si významově podobné, tedy které odpovídají stejnému jevu. Pojmenováním tohoto jevu získáme kategorii, pod kterou „zastřešíme“ odpovídající kódy (Švaříček, Šedřová, 2007).

Při analyzování textu je nutné se stále vracet k již poznanému a znovu zvažovat pojmenované. Našimi opakovanými vhledy se kódy a kategorie vytřídí, čímž lze v původně obtížně identifikovatelném a mlhavém, nalézt ostré obrysy nového a zajímavého.

13 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

S výsledky výzkumu se seznámíme na základě kategorií a grafického vyjádření s komentářem.

Zkratky uvedeny před kódy či v textu, např. P39, značí počáteční písmeno smyšleného jména respondenta a následné číslo identifikuje číslo řádku v transkripci. Vzhledem k tomu, že transkripce jsou značně obsažné, přikládám v příloze ukázkou pouze prvního rozhovoru.

13.1 Kategorie

Vzniklými kódy a posléze hledáním společných témat a provázaností, bylo vytvořeno následujících osm kategorií:

- Perpetuum móbile
- Závislost na režimu zařízení
- Budoucnost jako cizinec?
- Ti druzí
- Vyloučení
- Podpurná síť
- Vzdělání a pracovní život
- Ne všichni mohou spát doma

13.1.1 Perpetuum móbile

Kategorie byla vytvořena za základě následujících vybraných kódů:

(P39): ztráta zájmu, (M42): nespokojenost s místem, (J28): ulítaný život, (L84): koloběh, (B135): stěhování

Kategorie Perpetuum móbile, ve smyslu „věčně se pohybující“ (Linhart a kol., 2003, s. 290) je poněkud obtížněji uchopitelná. Poukazuje na životní styl, nestálost, střídání ubytování, zaměstnání, neschopnost nalézt své místo. Petr se vyjadřoval k potřebě změny na základě ztráty zájmu. (P39): „ ...*No a potom už mě to přestalo bavit, jako aj brigádu jsem tam měl...*“, čímž se Petr vyjadřoval k době, kdy žil v chatce. Na noclehárně přespával

(P55): „ ... 3 měsíce“, pak si „ ... domluvil... azylák“. A dodává, že (P55): „... Na azyláku jsem byl 7 měsíců a potom vlastně už, potom už mě to tam nebavilo.“ Oproti tomu Marek vzpomínal na výkopové práce, které dělal v Praze. Na nespokojenost s místem, kde se Marek nachází poukazuje výrok (M42): „Tady chcipl pes.. v Hodoníně.“

U respondentů byl vysledován jakýsi „věčný pohyb“. (J28): „Takže mám trošku tak ulítaný život“, který je spojen s ochotou pracovat a neklidným životem. (J27): „ ... já možu makat od rána do rána, no eště mám tolik síly, že třeba zajdu někam na diskotéku a takhle.“ Luboš vyjádřil svůj „věčný pohyb“ zcela jednoznačně. (L84): „ ... se mnou je vždycky takový koloběh, že já su chvílu tam, potom tam, zas tam, zas tam, zas tam, zas tam.“ Luboš tvrdí, že si neumí vybrat, že běhá (L87): „... od rožku k rožku... chvílu bývám tam, potom tam, pak zas tam a nebo chvílu su na ulici.“ (L160): „ ... já to mám furt tak dokola.“

Výjimkou by mohla být Božena, která už není ochotna se za prací příliš pohybovat, nicméně další informace v rozhovoru naznačují a dokládají fakt, že se stěhovala často. (B76): „... tam je práce úplně hodně, jenomže Brno a Brno já nechcu.“ (B135): „ ... Už si tady zvykám pomáti, tak kam sa budu furt stěhovat...“ Souviset to může s tím, že jako jediná má také pevnější představu o své budoucnosti. Neříká jen, co by si přála, ale je informovaná. (B83): „ ... až budete mět pořádnou práci, kde máte 5000 čistýho...“, tak (B84): „ ... že né mně těch 300 000 dajů, ale dajů to na ten barák a už nebudu platit nikdo žádné podnájmý.“

Ve všech výpovědích je patrná míra neukotvení. Mít v životě svoji „kotvu“, která nás nestahuje, ale naopak poskytuje bezpečí v době bouří, totiž, že neodplujeme nikam do neznáma a nebudeme staženi vírem, že se můžeme spolehnout na to, že nás podrží, to je jedna z nejdůležitějších věcí, kterou můžeme mít. A onou „kotvou“ není nic jiného než pevné a stabilní zázemí.

13.1.2 Závislost na režimu zařízení

Pro kategorii se staly stěžejní tyto kódy:

(P118): zabití času, (M67): alkohol, (M62): být venku, (J70): zbytek dne, (B119): režim zařízení

Před samotnou interpretací uvádím podstatné informace o provozní době denního centra a noclehárny, neboť se ve výpovědích promítají. Zařízení fungují samostatně jako dvě odlišné jednotky, ale nachází se ve stejné budově.

Denní centrum je otevřeno od 8:00 hodin ráno, v době od 12:00 do 13:00 následuje polední pauza, zavírá se v 15:30 hod. Klienti musí zařízení opustit a pokud mají zájem o služby noclehárny, mohou se vrátit až v 19:30, kdy se začínají osoby přijímat.

O víkendech a svátcích je denní centrum uzavřeno. Noclehárna je sice otevřena, ale do 8:00 opět klienti musí z budovy odejít. Pokud je pracovní týden, mohou jít z noclehárny přímo do denního centra, kde mají možnost být do již uvedené doby. Jsou-li ovšem víkendy či svátky, tráví prakticky celý den venku, tj. přibližně od 8:00 do asi 19:30.

Z výpovědí respondentů je značně patrné ovlivnění provozními možnostmi zařízení, které je nutí trávit čas určitým způsobem, který je odlišný od případu, kdy by mohli veškerý svůj čas trávit v zařízení. Z pohledu respondentů jsou největšími problémy zejména svátky pracovního klidu, ale také víkendy.

Petr nevěděl, že zařízení tohoto typu je, přivedl jej sem informovaný kamarád. Nelíbí, že (P116): „ ... *soboty, neděle vlastně musíme být venku že, aj přes svátky.*“ V době mezi uzavřením denního centra a provozní dobou noclehárny chodí (P118): „ ... *po městě, někdy zajdu... na víno... su tam třebas, dejme tomu čtyry, čtyry, pět hodin...*“ (P119): „ ... *jináč su na autobusáku... se toulám... po městě.*“ Funkce alkoholu se v tomto případě vztahuje tedy k místu, totiž že při jeho pití dovoluje respondentovi zůstat ve vinárně, aby (P119): „ ... *nějak zabil ten čas*“, který nemůže trávit v zařízení. K tématu svátků a uzavření denního centra se vyjadřoval i Marek, který v době rozhovoru přemýšlel (M61): „*Nad Váno-cema.*“ (M62): „*Svátky za rohem... to jste čtyry dny venku... nebo pět dní, od středy... no je to těžké.*“

Pro klienty je tedy provozní doba určující pro rozvržení jejich dne a při nemožnosti trávit čas v zařízení, nastávají otázky nejen jak bude klient trávit čas, ale nedílně kde.

Do kategorie se promítlo i další téma vztahující se k podmínkám zařízení. O tom, že klienti nemohou do denního centra ani noclehárny pod vlivem alkoholu a při podezření na jeho požití je provedena dechová zkouška, vypovídá Marek následovně. (M67): „ ... *Když se, s prominutím, když se ožeru...*“ (M93): „ ... *tak ho nepustí a .. spíme venku, kde se dá.*“

(M68): „*Tak sem prostě nesmím jít.*“ V situaci, kdy je klient intoxikován alkoholem jej tedy není možno do zařízení vpustit a musí najít jinou alternativu přespání.

Jaroslav závislost na zařízení příliš neprojevoval, vypověděl, že vstane, posnídá (J70): „... *a potom přemýšlím, co budu trávit zbytkem dne*“ , (J71): „... *když mi napíše švagr nebo ségra, tak zajdu k nim...pomůžu jí s úklidem, pomůžu jí z malým...*“ Na tom jistě má svůj podíl to, že vlastně má za kým jít, takže je ušetřen nad těmito otázkami přemýšlet.

Denní centrum je také místem, kde mohou být vyhledány kontakty se spoluklienty. Luboš služeb noclehárny už nevyužívá, do zařízení chodí v rámci rozvržení svého dne. (L157): „... *stavím se sem, tady si dám ... káfe, pokecám...*“ Jistou závislost bychom mohli sledovat na rozhodnutí jeho matky, zda jej nechá u sebe přespát. O tom vypoví více kategorie Ne všichni mohou spát doma.

Ze strany jediné respondentky zazněla také nespokojenost, jež opět potvrzovala již zmíněné. (B41): „... *Ted' byly svátky a létali jsme venku...*“ , (B121): „... *venku mrzlo...*“, (B102): „... *tady fakt se dá tak akorát přespávat a člověk je rád, že nemrzne venku, že je aspoň na tom denním centru, ale.. se nedá.*“ Božena projevila po této stránce v zařízení aktivitu a sama nabídla, že by ráda přes víkend (B121): „... *ty polívky zalívala...*“ Bylo jí však sděleno, že to není možné. (B121): „*Oni by mě tu nechali... ale su klientka tak nemožu.*“ Svůj čas v době po uzavření denního centra tráví tak, že jde (B116): „... *do města sa podívat, sháňat si druhú prácu... aby člověk tady... zabil čas... anebo si neco přivydělal ke koruně.*“ Chodí taky za svou jedinou kamarádkou, háčkuje nebo jde na autobusové nádraží (B103): „... *si sednúť a tam čučím.*“ Čas mimo zařízení je tedy respondenty zaplněn zejména procházením se městem bez cíle, sezením na veřejném prostranství nebo v prostorech nádraží. Jiné možnosti, kromě snahy v tomto čase hledat práci, nebyly zaznamenány.

Domnívám se, že ač se tato kategorie může zdát poněkud překvapující, rozhodně bych ji tak nepojmenovala. Všichni lidé podléhají určitému ohraničení dne, které je dáno okolnostmi. Tedy zaměstnáním, studiem, jinými povinnostmi, rozvržením aktivit ve volném čase apod. Proto bych tento jev označila spíše jako přirozený, jež je dán provozem zařízení a možnostmi respondentů. Chápejme třeba tak, že klienti ve své situaci pravděpodobně nepůjdou využívat služeb jako jsou divadla, kina, návštěvy výstav, plavecké bazény atd. Nepůjdou si objednat dovolenou ani se projet rekreačně na kole. Nicméně jak klienti čas

mimo zařízení zúročí je již jen na jejich rozhodnutí. Zda jej využijí k vyhledávání pracovních příležitostí, nebo jej stráví někde v ústraní.

Tento čas se mi jeví jako dobrá příležitost k posilování sociálních dovedností a dovedností vedoucích k lepší informovanosti při hledání zaměstnání a orientaci na trhu práce. To vše samozřejmě pod vedením odborného pracovníka. Otázkou však zůstává, zda by se podařilo tuto myšlenku realizovat a zda by byl ze strany samotných klientů přítomen zájem.

13.1.3 Budoucnost jako cizinec?

Nejvýraznější kódy vztahující se k uvedené kategorii:

(P150): normální život, (P121): práce a rodina, (M83): doufání, (J46): přání, (L57): záze-
mí, (B80): práce s bydlením

Na tomto místě se setkáváme s jistým prázdňem a obavami z toho, co „bude zítra“. Respondenti si nepochybně přejí, aby se jejich situace zlepšila. V pohledu do budoucna domi-
nuje potřeba nalézt zaměstnání, u nejmladších respondentů vzhledem k věku vyvstává také
vidina založení své vlastní rodiny. Jedná se tedy o běžné potřeby a cíle, které jsou společné
všem. Závisí však na každém jedinci, jak pevným a vytrvalým krokem za těmito cíli kráčí.
Žádný vyhraněný postoj vztahující se k rezignaci sdělen nebyl, nicméně v případě respon-
dentky byla patrná skepse a náznaky životní únavy.

(P106): „*Vlastně skoro absolutně nic.*“ (P107): „... *protože prostě já... žiju.. ze dne na den
a to se mně nelíbí.*“ Takto shrnul Petr svou životní spokojenost, respektive nespokojenost.
Jeho výhledy se vztahovaly zejména k nalezení stálého zaměstnání. (P150): „... *Hlavně
najít si.. tu práci... prostě normální život... abych vedl.*“ (P122): „... *Prostě skromný ži-
vot.*“ Tuto výpověď doplnil s úsměvem a porovnáním (P151): „*Tak jak třeba slečna ve-
doucí Martinka.*“ Na otázku, zda si myslí, že bude v budoucnu lépe odpověděl: (P152):
„... *zatím nemůžu říct...*“ (P153): „*Budu prostě sekat latinu... potom, to musím sám vy-
hodnotit.*“ Taky by si přál (P121): „... *svoju vlastní rodinu*“, protože jak říká (P104):
„... *chybí mi prostě rodina.*“

Marek jednoslovně odpověděl, že na jeho současném životě se mu líbí (M54): „*Sex.*“ Ale
při vyslovování přání byl již sdílnější. Totiž, že by si přál (M59): „*Lepší život*“... protože
kdyby „... *nebyl b...*“ a mohl se „...*podruhé narodit, možná by to bylo o něčem jiném.*“
Je zde patrná vlastní reflexe vztahující se patrně k nedokončení vzdělání a výkonu trestu.

Marek neví, (M79): „ ... *co bude zítra* “, ale doufá, že by (M81): „ ... *mohlo... být líp.*“ Tvrdí, že (M82): „ ... *Záleží... na okolnostech.*“ (M83): „ ... *Kdybych zehnal pořádnou práci a vydělal nějakou tu korunu, tak mohlo by být líp.*“ A dodává (M84): „*Já se tady nechci zahrabat. Zatím ne teda*“.

Jaroslav má poměrně jasnější představu, kterou však blíže nerozvádí. (J46): „ ... *moje přání je, abych si našel práci, protože mám v plánu se vrátit zpátky do Prahy, kde jsem se narodil... najít si tam práci... zatím nějakou tu ubytovnu a potom si sehnat... vlastní barák.*“

Až bude mít zaměstnání, rád by si udělal (J62): „ ... *papíry na auto.*“

Luboš je aktivní, využívá příležitostí, v době rozhovoru měl na stole vedle sebe žádost o byt a zrovna potřeboval vyplnit L(104): „ ... *z jakého důvodu tam chcu jít a proč su na ulici...*“ Říká, že (L103): „*To je moje přání... to bude můj vysněný sen*“, protože když (L139): „ ... *todle dokážu tak co bude první... tak si najdu nějakú práci pořádnú... se smlouvou a budu chodit do práce, najdu si nějakou holku... zařídím si rodinu...*“ Posléze ironicky se smíchem dodává (L141): „ ... *dokat' se nerozvedem.*“

Je si vědom způsobu svého života a podle všeho je odhodlán připraven jednat. (L59): „*Já takto pokát žiju týmto stylem, tak... se mnů to nehne.*“ Chce (L57): „ ... *někde mět svoje zázemí*“, užívat si toho, že dojde domů, osprchuje se a lehne si.

Božena sice říká, že se jí (B78): „ ... *líbí všechno*“, že má „ *klid, práci.*“ Na druhou stranu jí ale trápí bydlení. Před rozhovorem si vypisovala inzeráty, které měla v plánu dát na inzertní tabuli v nákupním centru, aby si našla (B80): „ ... *práci pořádnú aj s ubytováním...*“ Přála by si (B79): „*Aby to bylo lepší...*“ a přemýšlí nad vlastním (B99): „... *baráčkem...*“, protože už nechce (B84): „ ... *platit nikdo žádné podnájem...*“, ale vlastní dům „ ... *po částech spravovat...*“

13.1.4 Ti druzí

Ke kategorii byly vybrány kódy:

(P80): ten typ, (P77): alkohol, (L97): oni, (L98): postavit se na vlastní nohy, (B104): ti nejhorší, (B105): neupravený zevnějšek

Tato kategorie otevřela velmi zajímavé a neočekávané téma. Na základě výpovědí se můžeme pokusit „toho druhého“ popsat. Podotýkám, že se jedná samozřejmě jen o orientační objasnění, které je založeno pouze na tvrzení respondentů.

„Ten nejhorší“ je postarší muž neupraveného zevnějšku, jež je závislý na alkoholu. Svým vystupováním a intoxikací pobuřuje spoluklienty nejen při vstupu do zařízení, neboť dovnitř není vpuštěn, ale také svou přítomností na veřejných místech, kde ostatní obtěžuje. Spoluklienti k němu chovají značný odstup.

Petr říká, že kouří, pije, ale ne tak (P77): „... *abych sem chodil ožralý...*“ (P79): „... *já ... piju sice každý den, ale zase s mírou.*“ (P82): „*Já se umím prostě mírnit.*“ (P80): „... *nejsu tady ten typ... jak chodijú... tady ty starší...*“ (P81): „*V podnapilém stavu každý den... to ne.*“

Když popisoval situaci, ve které se nacházel při příchodu do zařízení, vyjádřil se, že (P97): „... *dřív... tady byli docela dobří lidi... chytří... co je teďkaj, to tady nebylo.*“

Luboš, jak již bylo zmíněno, je snaživý a o ostatních míní, že se (L98): „... *neumíjů...postavit na vlastní nohy.*“ Přesto se s ostatními klienty ztotožňuje. (L98): „... *neříkám, že bych nebyl mezi nima... ale aspoň se postavím a... něco si idu vyřídit.*“ Zároveň vyjadřuje pochopení ke klientovi, který je o berlích, protože mu musely být amputovány prsty na nohou v důsledku působení mrazu. Vyvrací taky to, že by byl (L100): „... *s někým v nějakém konfliktu...*“, že by se s někým hádal. (L101): „*Já už prostě se starám sám o sebe.*“ (L100): „... *Když se mi něco nelíbí... tak ho jednú větů pošlu ...*“

Boženě vadí, když si ti (B105): „... *nejhorší...*“ přisednou k ní na lavičku na nádraží. (B105): „... *za mnů chodijo... ty... kerých...*“ Policie zná. (B105): „... *když oni, ty nejhorší, si sednú ke mně, nebo k druhýmu, kdo je tady v pohodě, že chodí slušně oblečený, tak už ti policajti si myslí to samé o mně, o něm.*“ Je zde velmi patrná snaha se od „těch druhých“ vzdalovat a to nejen prostorově, ale hlavně vnitřně, což Boženě jistě dodává sílu být a zachovat si svou hrdost, nenechat se ulicí pohlit. Čímž ovšem nechci v žádném případě tvrdit, že ti, jež jí pohlčení další spoustou faktorů byli, žádnou hrdost nemají!

Přítomny byly však i jiné názory. Marek se o tomto tématu nezmiňoval a na tomto místě nepřísluší polemizovat nad tím, zda by právě jej neoslovili ostatní respondenti jako „toho druhého“. K ostatním se snaží chovat nekonfliktně. (M75): „... *každý máme jinů povahu... nemůžu nikoho odsoudit...*“ (M76): „*S každým se snažím vyjít...*“ Jaroslav je společ-

čenský a dojem ze spoluklientů má kladný. (J56): „ ... *pro mě ty lidi jsou v pohodě, tykám si s něma, navíc tady mám kamaráda, s kterým jsem kdysi chodil do školy.*“ Tento moment je pozoruhodný. Uměli by si tehdejší spolužáci vůbec představit, že se za pár let sejdou v denním centru?

13.1.5 Vyloučení

Kategorii nasýtily kódy:

(P10): viník, (P34): vyhození z domu, (M20): výkon trestu, (M48): vystěhování, (J22): dětský domov, (J34): výkon trestu, (L27): alkoholismus matky, (L4): zatížená matka, (B69): útěk z domova

Okolnosti související se sociálním vyloučením oslovených jen dokazují rozmanitost a různost těchto možných faktorů. Můžeme vysledovat počátky již v dětství, kdy selhávala rodina, neplnila svou funkci a dokonce uvnitř seskupení, které nás má chránit a podporovat, byl přítomný agresor. Dalšími vysledovanými faktory jsou výkony trestu odnětí svobody, ztráta bydlení a také „věčný pohyb“, tedy hledání svého místa. Jedná se o situace, jež mohly k bezdomovectví přispět nebo jsou téměř bezprostřední. Popis těchto okolností však zůstane jen popisem, i když by bylo daleko lepší mít jakýsi seznam možných okolností, které by mohly situaci předpovídat.

Respondent Petr při popisu svého nevlastního otce měl problémy, nakonec vyjádřil svůj postoj k němu poměrně jasně. (P9): „ ... *řeknu... akorát to, že je to pěkný g...*“ (P10): „*Kvůli němu jsem se... ocitl tady...*“ Nerad vzpomíná na (P22): „ ... *týrání... od taty...*“ a přímo jej obviňuje. (P98): „ ...*dávám určitě... vinu... nevlastnímu otcovi.*“ (P99): „ ...*jináč bych tady nebyl... mamka se mě... snažila... bránit, ale prostě to nešlo.*“ (P100): „ ...*měla snahu, ale... bála se ho...*“ Vyjadřuje obavu nad tím, že by (P100): „ ... *mohla... dopadnú jak...*“ on sám.

Jeho rodiče se (P3): „ ... *rozvád'ajů...*“, takže je rád, že „ ... *mamka bude mět klid.*“

Po tom, co jej (P34): „ ... *vyhodil... nevlastní otec...*“ z domu, bydlel na podzim v chatce kamaráda, měl mnoho brigád, poznal spaní na ulici, bydlel v azylovém domě. Dle své výpovědi by měl od února tohoto roku docházet do stálého zaměstnání.

Ve stavu bezdomovectví je asi 4,5 let, říká, že si (P35): „ ... *toho... prožil hodně...*“ Dále dodává (P110): „ *Ale... řeknu to tak, že su prostě... rád, že su tady.*“

Marek poněkud váhal při vzpomínkách nad mládí. Po chvíli ticha a povzdechnutí říká, (M20): „ ... je to třeba špatné, že to řeknu, ale 16 roků v kriminále... “ (M21): „ To už není o čem mluvit. “ Jako by naznačil, že je tímto odsouzen na celý život. Sděluje, že (M29): „ ... měl partnerku... čekali... dvojčata... “ a jeho „ ... tenkrát zavřeli... “ (M29): „ ... partnerka potratila... umřel chlapeček... dceru... máme, ale nevím kde je... partnerka ani dce- ra... “ (M90): „ Kdybych nebyl k... tak tady nejsem... “ Zlomové období se tedy nespíš vztahuje k jeho trestné činnosti. Výkon trestu přerhal jeho vazby a narušil životní plány, které pravděpodobně s partnerkou měl.

Před nástupem trestu nechal v bytě (M48): „ ... kamaráda... “, kterému „ ... věřil “, ten však „ ... neplatil nájem... “ (M48): „ A když jsem přijel domů... z kriminálu... přišli z bytovky, aby jsem se vystěhoval... “ Tak se dostal na ulici. Nicméně vinu za situaci, ve které je dává (M51): *Sám sobě.* “

Jaroslav má nevlastního (J3): „ ... otce... “, který ho „ ... vychovával od dvou let. “ Na dětství vzpomíná rád, otec mu (J9): „ ... kupoval pořád hračky. “ Přesto na něco vzpomíná nerad, o tom však hovořit odmítl. O matce říká, že (J13) „ ... je to člověk, který si dokáže vymýšlet.. neuvěřitelné věci, takže člověk, když ji zná dýl, tak by jí nevěřil ani ten nos mezi očima. “ Strávil čtyři roky v dětském domově a o situaci se nechtěl blíže vyjadřovat. (J23): „ ... Tam je to docela v pohodě. “ Do denního centra přišel poté, co se vrátil z výkonu trestu, protože (J34): „ ... byl dva roky zavřenej v Německu“, kvůli tomu, že dělal kurýra (J36): „ ... pro převoz omamných látek “ a měl převést (J38): „ ... dvě kila kokainu v kufru do Česka. “ V Německu ho dopadli. Toto období považuje taky za nejhorší. Říká, že na svůj nynější život si nestěžuje. (J42): „ ... Já jsem v životě prošel... hodně velkým peklem... “ Jaroslav tak působí prakticky poměrně spokojeně.

Luboš nerad vzpomíná na alkoholismus své matky. Ta po rozvodu (L4): „ ... stíhala nás jenom... “ ještě s pomocí babičky. Luboš byl často nemocný, což mohlo souviset s vyčerpáním osamělé matky a jejím příklonem k alkoholu. Ve škole spokojený nebyl. (L11): „ ... jsem byl... mezi něma takový chudáček, no oni šikanovali. “

Brzy se osamostatnil. (L6): „ ... jsem vyrůstal u matky... do svých sedmnácti let... “

O svém životě hovoří dále. (L41): „ ... měl jsem přítelkyni... šest roků. “ (L42): „ Plánoval jsem s ní... život.. nakonec to... skončilo... “ (L43): „ ... ona to furt odkládala... “ (L46): „ ... byl jsem jí věrný, chodil jsem do práce, peníze jsem jí dával, ale ona se k té rodině

prostě neměla.“ Poté, co se spolu rozešli, tak Luboš (L71) „ ... *přebýval tady... na zahrádce... nebo někde na ubytovně...*“ Vypovídá, že do denního centra přišel v situaci, v jaké je teď. Ta blíže souvisí s nemožností vybrat si, s koloběhem, ve kterém je, tedy s již zmiňovaným obsahem kategorie Perpetuum mobile.

Také Božena se negativně vyjadřuje o svém otci, který ji vychovával. (B6): „ ... *moc pil, moc kůří, dělal bordel...*“ Jak sama říká (B10): „ *Dětství jsem ani moc neměla...*“ Bydleli (B10): „ ... *tři kilometry od vesnice... když si za mnů došla kámoška pojd' si na zmrzku, neexistovalo.*“

O dospívání říká, že si na něj moc nepamatuje. (B13): „ ...*Dospívání nebylo.. kamarádi došli... a taťka jich... k nám nepustil.*“ Otec tak působil proti přirozenému sociálnímu rozvoji a navazování kontaktů. Nepodporoval ji ani v tom, co si přála studovat. V 18 letech z domova (B69): „ ... *utekla, protože tam to... bylo nehoráznostní.*“ Přesto však i na otce vzpomíná (B7): „ *Aj tak, aj tak.*“

Její matka zemřela před několika lety, s čímž souvisí i pocit značný osamělosti, jež je z rozhovoru patrný. V přímé souvislosti s ní vypovídá. (B5): „ ...*Takže su teď sama momentálně.*“ Nemá ani sourozence, se kterými by mohla komunikovat. (B14): „*Já su právě sama, úplně.*“ (B15): „*To je právě to.*“

Božena střídala ubytovny, podnájemy, cestovala za prací. Její samotu a sociální vyloučení teskně vyjadřuje věta (B136): „ ...*Kvítko mám ráda, to sů moje všecko, ty kvítka.*“

13.1.6 Podpůrná síť

K podpůrné síti respondentů se vztahovaly tyto kódy:

(P28): kontakty, (M22): matka a sestra, (J7): častý kontakt, (L28): pomoc matky, (L81): podpora, (B14): osamělost

Respondenti svou podpůrnou síť mají a nevyhýbali se ani popisu těchto kontaktů, jež byly nejčastěji s rodinou. Obtížně pochopitelné však je, jak je možné, že rodina nezasáhne více, totiž, že ponechává své členy v situaci, kdy musí spát dotyčný v zařízení, nebo na ulici. Otázkami proto zůstává kvalita a blízkost těchto vztahů. Možné vysvětlení je popsáno v některých případech dále.

(P11): „*Mamka... je v pohodě...*“ , když dělá Petr co by neměl, tak mu „...*vynadá...*“ , ale on to bere tak, že je „...*prostě... mamka...*“ Patrná je tedy akceptovaná výchovná funkce matky. Má (P12): „...*ju rád takže... si na ňu nemůžu stěžovat*“, pokračuje. (P13): „*Já su rád, že se se mnou baví a že... se mi snaží taky... pomoci.*“ Díky otci, se kterým nemá dobré vztahy je ale návrat domů nemožný. Ve spojení je i se svojí vlastní sestrou, nevlastní bratr žije daleko, takže se nevidají. Ve městě žije taky jeho strýc, za kterým občas zajde, ale ten má své děti a (P87): „...*moc práce...*“ V denním centru má dva kamarády, mimo něj však nikoho. Má (P146): „*Enom... tych dvoch...*“, potvrzuje Petr. Jiným kontaktům se spíše vyhýbá. (P147): „...*já chodím vždycky sám... protože... se nedostanu do žádnýho p...*“ (P148): „*Znám to, jak to chodí.*“, dodává. Tvrdí, že musí chtít on sám a nemůže (P156): „...*na nikoho... spolíhat.*“ Svoji snahu, do které v této chvíli nemůže prakticky nikoho blízkého zapojit, ale popisuje spíše jako marnou. (P158): „...*snažil jsem se... někdy to... spadalo strašně... čím víc jsem se snažil, tak to šlo... hlůbš a hlůbš... prostě hůř... se to střídalo... jednu nahoře, jednu důle...*“

Marek popisuje svůj vztah k matce velmi pozitivně. Spolehnout se na ni mohl i v chvíli, kdy byl zcela bez prostředků. (M10): „*Mamka je vynikající ženská.*“ (M74): „...*mamince kdyby někdo ublížil, tak ho zabiju...*“ (M46): „*Šel jsem za maminku, zaplat' pámbu, že ju mám.*“ Otec a bratr mu zemřeli, se starší sestrou se z (M13): „...*rodinných důvodů...*“ , které nechtěl komentovat, nestýká. Mladší sestra je (M14): „...*bombastická baba.*“ O svých kamarádských kontaktech se vyslovuje obecně, takže není možné reflektovat, jak blízké vztahy to jsou. Partnerku má nyní na denním centru. Na otázku, kdo by mu mohl pomoci v situaci, ve které se nachází odpověděl (M60): „...*já, určitě já.*“ Na matku se obrátit může, což je velmi podstatné, ale je si vědom toho, že vyřešit své bezdomovství musí on sám.

Jaroslav má informace i o vlastním otci, který jej sice nevychoval, ale jeho bratra a sestru ano. (J4): „*Vlastního otce mám v Chomutově...*“ Hovoří také o dalších sourozencích. (J4): „...*mám dalších pět nevlastních sourozenců... další tři sourozence mám v dětském domově...*“ Pravidelně se schází s jednou ze sester. (J7): „...*s ňou se stýkám každý den.*“ (J71): „...*pomůžu jí s úklidem, pomůžu jí z malým... žehlit prádlo.*“ S kamarády se schází, ale je pro ně tak trochu (J59): „...*padlej na hlavu.*“ Říkají mu, že je (J58): „...*divnej, ženskou nemáš, děcka nemáš, pivo si nedáš...*“ Jaroslav totiž (J58): „...*přestal... pít...*“

(J48): „ ... *vlastní... a nevládní táta...* “ (J50): „ ... *oba... mi nabízeli, jakože mi... pomůžou...* “ Jaroslav však jejich pomoc odmítá. (J50): „ ...*Říkám ne, to je dobrý... poradím si sám.*“ Pomoci tedy využít nechce. Vlastní důvody tohoto počínání však zůstávají známé jen Jaroslavovi, který se to pokusí nejprve (J47): „ ... *všechno zařídit sám.* “

Luboš má nejbohatší podpůrnou síť ze všech respondentů. Brzy se osamostatnil, u matky být odmítá, protože chce (L135): „ ... *dokázat, že se sám postavím na nohy...* “, (L136): „*Že něco docílím.*“ Má dva bratry, kteří (L137): „ ... *už jsou osamostatnění.*“ V jeho dospívání to bylo s matkou (L28): „ ... *komplikované...* “, protože byla závislá na alkoholu, ale „ ... *na svou žádost jela do X a tam se vyléčila.*“ Teď je vyléčená (L28): „ ...*deset let...*“ a je „ ... *úplně super...*“ Poskytnout azyl mu může také bratr nebo babiččina chata. (L81): „*Vždycky možu k nim dojít, najest se...*“ Matka a bratr mu pomáhají i s podáváním žádosti na byt. Nicméně dodává, že (L96): „ ... *už mě to taky rozčiluje jich otravovat...*“ Podpora je zřejmá a relativně spolehlivá. I Luboš říká, že jediný, kdo mu s jeho obtížnou situací může pomoci je rodina. Teď již záleží jen na něm, jak s touto oporou naloží, jak ji využije a také jak se v něm dále vyvine „perpetuum mobile“.

Božena se cítí osaměle, ale na druhou stranu je (B74): „ ... *svým pánem...* “ Vyskytuje se zde tedy jistý rozpor mezi samotou a pocitem svobody. Když si vyřizovala duplikát rodného listu, tak zjistila, že se o ni (B73): „ ... *hádali... přes soudy.* “ Takže se scházet s nikým nechce a nedává ani nikomu vinu za své bezdomovství. (B72): „ *Já nevím kemu.*“ Na denním centru má přítele i kamaráda, jak říká, (B20): „ ...*všecko dohromady...* “, je o (B19): „ ...*10 roků starší...*“, což nevidí Božena jako překážku. Vdávat se nechce a přítele ve svých plánech nezmiňuje. (B107): „*Pro mě...*“ (B80): „ ... *stačí... jednopokojový byt...* “, (B106): „ ... *dva plus jedna... je velké už...*“ Na otázku, kdo by jí mohl pomoci se situací, ve které se nachází odpovídá (B82): „*No a kdo, když su sama.*“ Odrážejí se sem opět její pocity osamělosti.

Má jednu kamarádku, která ji podpořila. (B96): „ ... *když jsem byla... v tom... největším s...* , *že jsem... neměla co jest, tak normálně tady máš chleba... rohlíky. Než jsem se dostala sem.*“ Božena jí na oplátku pomohla s pracemi na zahradě. (B95): „ ... *sem pochopila, že než mět třicet kamarádů a kamarádek, tak radši jednu, dvě...* “

13.1.7 Vzdělání a pracovní život

Ke kategorii byly přiřazeny následující kódy:

(P40): stavební práce, (M37): manuální práce, (J22): kuchařem proti své vůli, (L51): sezónní práce, (B23): zručnost

Respondenti se k tématu práce vyjadřovali rádi a obsahově bohatě. Všichni jsou si vědomi toho, že bez práce nejsou peníze a bez peněz není bydlení. Využívají různých příležitostných prací, patrná je i jejich snaha práci hledat a nalézt, nejlépe však i s ubytováním, což byl velmi opakovaný a frekventovaný požadavek. Díky vzdělání jsou společné práce manuální a fyzicky náročné.

Petr je (P48): „ ... vyučený dlaždič.“ Tuto práci (P50): „ ... dělal... hned po vyučení v Brně.“ Mimo to také pomáhal prodávat knížky otci jeho (P54): „ ... bývalýho kámoša...“ Ale protože se (P55): „ ... v dluhách... topili...“ tak „... odešel...“

(P64): „*Já se práce nebojím...*“, říká jednoznačně. Na práci, která by jej nebavila si nevzpomíná. Cizí mu nejsou ani práce stavebního typu, které dělal brigádně i v Německu.

(P40): „ ...*bůrali jsme a stavjali...*“ Pracoval i v podniku, kde byl zaměstnán zároveň i jeho nevlastní otec. (P67): „ ... *jsem slyšel... že mě pomlouvá...*“ Už to nemohl ale snášet a (P67): „ ... *musel z tama odejít.*“ Navíc měl (P68): „ ...*ještě zdravotní problémy...*“

Petr má poněkud nevyjasněný vztah ke vzdělání. Chtěl by sice ve vzdělávání pokračovat, ale hned na to říká, že (P53): „ ... *je to... v dnešní době... zbytečné...*“, (P51): „ ... *k ničemu.*“ Soudí tak podle toho, že jeho kamarádi, kteří (P52): „ ... *nedodělali škole... mají práci... tak, jak kdyby byli vyučení...*“ Když neměl příjem, sbíral železo a snažil se hledat brigády. Důležité pro něj je, aby měl práci i s bydlením.

Marek své vzdělání nedokončil, má základní vzdělání a lituje toho. (M36): „*Dneska ano, bohužel.*“ Učil se v oboru (M33): „*Obráběč kovů.*“ Pracoval jako (M37): „*Krmič krav, krmič prasat... kydal jsem hnůj, vyvážel jsem to... sbíral jsem kameny na poli... sázal brambory...*“ Spokojený byl s dobře zaplacenou prací v Praze. (M40): „*Ta kopačská...*“, popisuje. Naopak nespokojen byl u výše zmiňovaných krav a prasat. (M43): „ ... *člověk se okoupal a smrděl jak pes...*“ Stálé zaměstnání nemá, chodí na příležitostnou (M92): „ ... *šichtu.*“ Když není práce tak se snaží. (M92): „ ... *běhám... starám se...*“

Jaroslav je (J21): „*Kuchař*.“ Chtěl se však věnovat jinému oboru, lákal jej (J22): „... *opravář zemědělských strojů nebo pekař*...“ Strávil čtyři roky v dětském domově a situaci vysvětluje tak, že jej (J22): „... *ředitel toho děčáku... strčil do kuchyně*.“ Přesto vzdělání dokončil, ale kuchařem se stal (J22): „... *proti vlastní vůli*...“

Pracoval jako (J25): „...*kuchař*...“ a (J26): „... *u ... zedníků v tý Praze*...“ Na práci, která by se mu nelíbila si nestěžuje, příležitostné práce vyhledává a je to jeho nynější největší starost. Konkrétní představu o tom, jaké zaměstnání by si chtěl najít nemá. (J63): „... *žádná práce mi cizí není... práce se nebojím*...“

Luboš má poruchu sluchu a z toho důvodu uznaný (L74): „... *částečný invalidní důchod*.“

Má základní vzdělání, ale učil se (L66): „*Jako aranžér květin*...“ Říká, že (L68): „... *nic neuměl*...“, a proto to (L67): „... *v polovině třetáku... vzdal*.“ Navíc jej aranžérství ne bavilo. To, že se nevyučil mu (L19): „... *vůbec... nevadí*.“ (L21): „... *já když chcu, tak si práci najdu*...“ a (L20): „... *ten výuční papír ani k ničemu nemusí být*.“

Pracoval (L49): „... *dva roky na slévárně*...“, což ho (L50): „*Bavilo... ale bylo to... dřina*...“ Měl (L50): „... *sice dobré peníze*...“, ale dodává, že „...*už toho... bylo dost*.“

Když Luboš žil se svou partnerkou (L51): „...*dělal... popeláři*...“ Po rozchodu však „... *už... neměl ani sílu na... práci*...“ a dostal výpověď.

V této době čeká na lepší počasí, aby se mohl vrátit k pokládání zámkové dlažby. (L54): „... *to je taková brigáda*.“ (L55): „... *peníze na ruku... o tom nevíjou ani úřady*...“

Ocení, když je v zaměstnání (L60): „... *nějaký dobrý kolektiv*.“

Božena neměla kvůli nařízení svého otce příležitost učít se tomu, co si přála. Baví ji (B25): „... *dělat rýny*...“ a okapy, chtěla se tomuto řemeslu věnovat, ale neměla možnost a mrzí ji to. Ptala se i (B22): „... *na pracáku... jestli existuje kurz*.“ Říká, že (B24): „*Tady nic takovýho není*.“ Na učení jí přijde, že je (B26): „... *asi dost pozdě*.“ Jako jediné východisko vidí pracovat v odpovídající firmě B53: „... *rok, dva*...“, aby jí potom „... *dali... certifikát*...“ Jenže firmy ji odmítají s tím, že potřebují vyučené muže, čímž se dostává do uzavřeného kruhu. Respondentka chtěla (B29): „... *jít na vinař- ovocnář*...“, kde by naučila jezdit s traktorem, ale otec chtěl, aby se z ní stala kuchařka. (B29): „... *Kuchařku jsem si... nedodělala a hotové*...“, uzavírá Božena.

Pracovala v (B30): „ ... *kuchyni... uklízet...* “ , dále (B34): „ ... *na farmě...* “ se zvířaty. Tato práce (B32): „ ... *kolem zvířat...* “ ji baví. (B33): „*Slepice, ovce, kozy...* “, popisuje. Zaměstnání tohoto typu nyní hledá, chodí (B51): „ ... *bárkde sa ptat...* “ a chce (B39): „ ... *aby tam bylo ubytování.* “ Přivydělává si ranním roznášením novin, které ji zabere asi tři hodiny. Nedávno pracovala v podniku, kde (B58): „ ...*chlapi udělali p...* “ a všichni „ ... *na té šichtě...* “ dostali výpověď. Božena má půjčené peníze, trápí ji to, že musí splácet, ale jak sama říká, nemá z čeho. Pracovala také (B131): „ ... *u lesáků...* “ ve „ ...*Valašské Kloboukách, až tam na severu...* “ (B134): „ *Enže to... padlo, protože to bylo... nárazovka.* “ (B135): „ *Měsíc dělat a týden zas doma...* “ Tam si přivodila i pracovní úraz. (B124): „ *V kotníku jsem měla šrůby a dráty.* “

13.1.8 Ne všichni mohou spát doma

Kategorii následují tyto charakteristické kódy:

(P136): spaní venku, (M72): policie, (J53): ubytovna, (L96): rodina, (L71): chata, (B70): ubytovna

Tato velmi jednoznačně pojmenovaná kategorie skrývá trpké popisy toho, jak osoba bez domova může také přespávat. Respondenti hovořili o rizikových podnájmech bez smluv, častém stěhování, popisovali zkušeností s ubytovnami a sdělovali různé názory na noclehárnu. V této oblasti je však společná patrná nejistota. Tam, kde respondenti složí hlavu dnes, nemusí zítra.

Petr je rád, že nespí venku a že má P111: „ ... *kde spat...* “ (P112): „*Takže jako na toto si nestěžuju...*“, dodává. Zkušenost se spaním venku má, popisuje ji zdrženlivě. (P136): „ ... *jednu jsem spal v ...baráku starým a... byli tam... feťáci, tak jsem... prostě... chodil po městě...* “ Strach neměl, ale (P137): „ ... *byla zima... mínus dvanáct stupňů a... když jsem vyšel... ven, tak... jsem se prostě za sebe styděl. Protože... jsem byl špinavý... to se mně nelíbilo.* “ (P138) : „ *To jsem trpěl.* “ V této době spí na noclehárně na tzv. „luxusu“, což je neoficiální název pokoje pro osoby, které využívají služeb noclehárny stáleji. Na noclehárně se mu (P135): „ ... *dobře spí.* “

Marek si na spaní na noclehárně taky nestěžuje, ale je v hodnocení opatrnější než Petr. (M66): „ *Tady je to nejlepší asi no. Tak co mi jiného zbývá.* “ Spaní na ulici zná, patrně přespával na cizím pozemku. (M72): „ *Aj mě z tama vyhazovali, zavolali... policii...* “

A jak již bylo zmíněno v kategorii Závislost na režimu zařízení, pokud požije alkohol, (M93): „ ... *spíme venku, kde se dá.* “

Jaroslava informoval o noclehárně městský úřad a spí zde. Vzpomíná na spaní (J53): „ ... *u vlakového nádraží...* “, kde se nachází „ ... *hostel...* “ Tvrdí, že (J53): „ ... *tohleto je lepší než tam.* “ Pochvaluje si společenskou místnost a taky to, že v denním centru a noclehárně (J54): „ ... *není... takový randál jak tam.* “

Luboš je k noclehárně kritičtější než ostatní respondenti. Důvodů může být několik. Žádá si o byty, může spát v chatě jeho babičky, u matky nebo u bratra. Má tedy na „výběr“, což ostatním dopřáno není. Přesto ale vždy (L158): „ ... *Záleží na nich, jak oni se... dohodnou, kde mám spat.* “ Bydlel také (L91): „ ... *na té ubytovně u vlakáču...* “ Ale vysvětluje, že si (L91): „ ... *recepční vždycky šlápne na někoho a toho potřebuje tak poštvat, aby on buď utekl nebo ho vyhodili... já jsem jednoho dne... přišel a už jsem měl sbalené pytle...* “ (L92): „ ... *přitom jsem... měl zaplacené všecko...* “

Na noclehárně by (L112): „*Už... nespál.*“ (L113) : „ ... *když se podívám na ten pokoj, to je hrůza.*“ (L115): „ ... *bych radši spal někde na lavičce nebo na té chatě, i když je tam zima...* “ Nelíbí se mu, že (L115): „ ... *tady se ani vyspat nedá... jeden smrdí... jeden chrápe, druhý ve spánku si vykládá...* “ Tento postoj by se dal označit rozhodně jako kladný, protože nutí respondenta vynaložit větší úsilí do vlastní iniciativy v této oblasti.

Božena se do zařízení dostala poté, co bydlela (B64): „ *Různě po podnájmech...* “ Z místa, kde byla spokojená musela odejít, protože neměla smlouvu a pronajímatelka za (B64): „ ... *krcálek chtěla 5000...* “, což bylo dvakrát víc, než se domluvily původně. Poté, co utekla z domu, spala (B70): „ ...*po ubytovnách...* “ a (B71): „*Různě, kde se dalo.* “

Klepala ukazováčkem na stůl, když jsme se dotkly tématu spaní na ulici. (B89): „ *Zatím ne, zaklepu... zatím ne.* “ (B80): „ ...*stačí mně jednopokojový byt, kde bude postel, skříň... stolek... menší kuchyňka...* “, vyslovuje své nároky Božena.

13.2 Spirála vedoucí k vyloučení

Ač o spirále v souvislosti se sociálním vyloučením, jež není blíže rozebírána, hovoří Hradečtí (1996), inspirací mi nebyli. Problematiku bezdomovectví jsem z tohoto pohledu pojala ještě před zahájením studia literatury uvedených autorů.

Spirála vedoucí k vyloučení, jak jsem ji později nazvala, posloužila jako obecný model, který byl schopen odpovědět na otázky, jež postupně přicházely.

Spirála je symbolickým vyjádřením faktorů, které mohou mít vliv na sociální vyloučení. Následující obrázek (Obr. 1. Spirála vedoucí k vyloučení) tuto myšlenku jednoduše demonstuje. Faktory rozumějme okolnosti, osoby, události, ale i souhry náhod atd. Je zřejmé, že veškeré vyjmenované pro nás může mít v životě význam pozitivní i negativní, skrývají v sobě obě možnosti.

Můžeme být staženi alkoholovou závislostí, která nám omezí postupně blízké kontakty, dojde ke značnému poklesu výkonnosti, stáváme se práce neschopnými, příjmy se značně zúží. Pokud jsme sami, bez bližších sociálních kontaktů, ve kterých bychom mohli hledat podporu a jsou navíc přítomny další negativní faktory, jež nás mohou stáhnout v pomyslné spirále hlouběji (např. zdravotní komplikace, zhoršený psychický stav, dlouhodobější nezaměstnanost, gambling apod.), naše situace se tím může nezadržitelně zhoršit. Čím hlouběji ve spirále jsme, tím obtížnější je cesta zpět nahoru.

Nedovolit dotknout se sociálního dna nám může pomoci jeden z pozitivních faktorů, jako je např. fungující zázemí. Je pravděpodobné, že právě naše blízké okolí bude mít aktivní zájem na zlepšení naší situace a bude nás podporovat. Tím nedojde ani k možnému nárůstu dluhů a s tím vzniknutí dalších problémů.

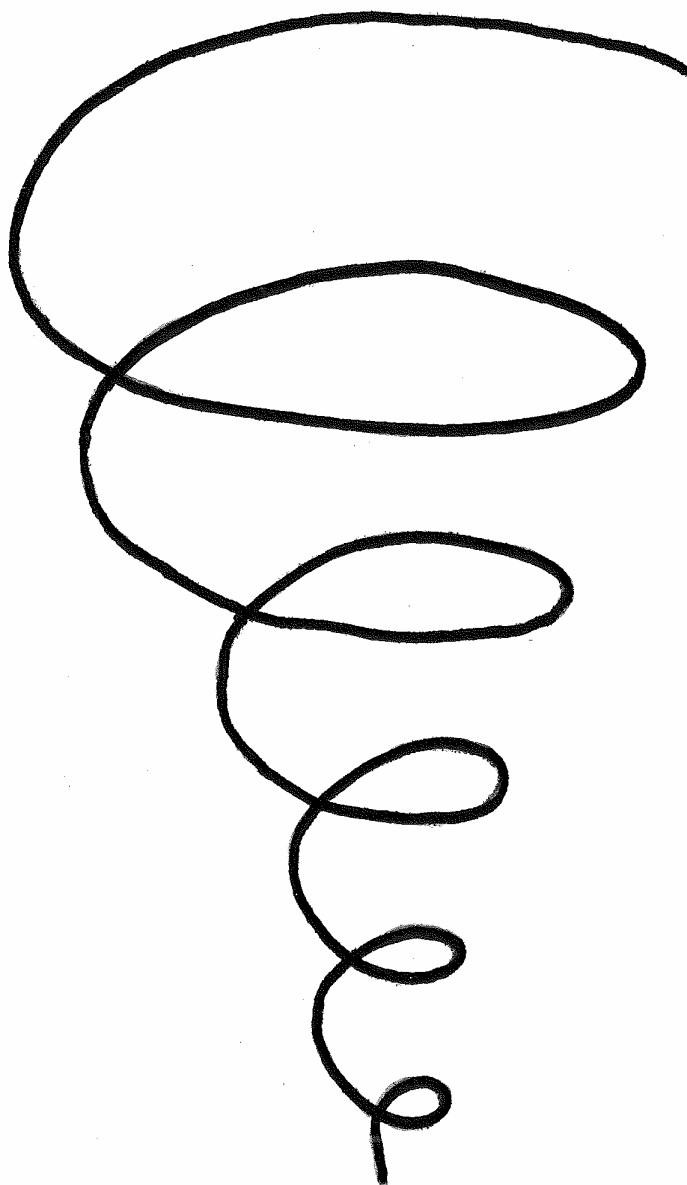
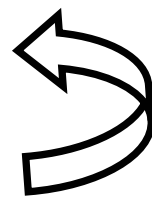
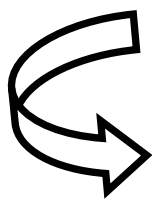
Ponechejme však nyní příklady stranou a aplikujme konkrétní nalezené kódy z polostrukturovaných rozhovorů. Jedná se o možné faktory, jež měly a mohly mít na sociální vyloučení respondentů podíl a též o faktory, které jsou vnímány jako pozitivní.

Obr. 1. Spirála vedoucí k vyloučení

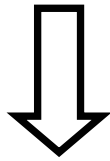
NEGATIVNÍ FAKTORY

POZITIVNÍ FAKTORY

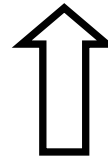
SOCIÁLNÍ DNO

NEGATIVNÍ FAKTORY

(P68): zdravotní komplikace
 (P22): týrání
 (M50): vystěhování
 (M29): výkon trestu
 (M32): neukončení vzdělání
 (J4): dětský domov
 (J28): neukotvenost
 (L27): alkoholismus matky
 (L6): brzké osamostatnění
 (B28): omezování otcem
 (B17): odmítání vlastní rodiny
 (B65): nejisté bydlení bez smlouvy

POZITIVNÍ FAKTORY

(P13): pomoc matky
 (P111): potřeba normálního života
 (M14): bombastická baba
 (M49): nepřítomnost rezignace
 (J48): podpora otců
 (J27): osobní energie
 (L137): postavit se na vlastní nohy
 (L151): využívání příležitostí
 (L68): vztah k práci
 (B84): výhled do budoucna
 (B58): kamarádka
 (B102): nespokojenost se životem

Mezi vybranými negativními faktory byly zaznamenány potíže se zdravím, v případě respondenta jsou přítomny vedle fyzických též psychické obtíže. Problémy se zdravím mohou komplikovat případný zájem o zaměstnání, jelikož v kombinaci s neukončeným vzděláním a nedostatečnou kvalifikací osoby často vykonávají fyzicky náročné práce, které nemusí být schopny ve svém oslabeném stavu zvládat.

Dalším, již několikrát zmiňovaným tématem je rodina a její působení. Tato základna v některých případech nefungovala správně. Lze vystopovat omezování vztahující se k rozvoji sociálních kontaktů, což mohlo způsobit nenávratné a stále trvající změny v navazování a vnímání sociálních kontaktů. Velkou rizikovost v sobě skrývá také tlumení zájmů dítěte a vnucování vlastních představ např. o budoucím pracovním uplatnění. Může dojít k vze-

pření se a rebelii, bojkotu a ignorování podsouvaného, což může mít za následek právě neukončení vzdělání. Vedle újmy spojené s úplnou absencí primární rodiny stojí také možná agrese a násilí ze strany rodinných příslušníků, popř. vysoká zátěž na dítě v podobě drogových závislostí rodiče.

Nebezpečí v sobě skrývají podnájemy založené na ústních dohodách, kde hrozí možnost zůstat ze dne na den bez střechy nad hlavou. Stačí pokud majitel bude náhle chtít neúměrně vyšší částku, než požadoval původně. V takovém případě je odchod nezbytný a začíná nový nejistý koloběh hledání.

Pozitivem je čilá snaha o zlepšení své situace, využívání a vyhledávání příležitostí. Neponechává osobu v pasivním čekání, jež by mohlo později přerůst v rezignaci. Reálně a konkrétně vykreslená představa o budoucnosti se může stát a často stává základem pro další kroky jedince.

Domnívám se, že i určitá kritika tolik potřebných služeb denních center a nocleháren pro lidi bez přístřeší sdělovaná ze stran klientů, může pracovníky těchto zařízení těšit. Vždyť v sobě právě tyto stížnosti mohou nést známky rozvoje a pokroku, který směřuje po spirále vzhůru. Životní nespokojenost se obvykle stává podnětem ke změně. Pokud nebudu spokojena s noclehárnou, bude mě potřeba nalézt si lepší ubytování hnát dopředu a bude mým motivem.

Značně přínosně byly hodnoceny kontakty s rodinou. Ta poskytuje i určitou formu podpory. Nicméně v těchto případech existují jisté okolnosti, a to buď ze strany oslovených, jejich rodinných příslušníků, nebo v kombinaci obou, jež brání plné podpoře. Konkrétní důvody v této chvíli zůstávají skryty, a proto se k nim na základě provedených rozhovorů vyjádřit nemohu. Objevuje se tak ovšem inspirace k dalšímu možnému výzkumnému problému.

14 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výzkumná část se zaměřuje na zjištění důvodů sociálního vyloučení lidí bez přístřeší, poskytuje pohled na život ve stavu bezdomovectví a odkrývá perspektivy oslovených.

Příčiny vyloučení jsou velmi individuální a obtížně bychom identifikovali jediný možný důvod, který měl za následek situaci ústící v bezdomovectví. Potenciální příčiny lze vysledovat již v dětství, které bylo provázeno nevhodnými autoritářskými zásahy dosahující značně omezujících příkazů a zákazů. Tím se redukoval rozvoj sociálních dovedností, které jsou nezbytné pro komunikaci s okolím a jednání s ostatními. Jejich absence tedy může komplikovat sociální vztahy a může mít neblahé důsledky nejen v životě osobním, ale i profesním. Přítomna byla také agrese v rodině, která vedla k opuštění domova a zabraňuje vrátit se zpět.

Další možnou příčinu lze shledat ve výkonu trestu, který byl jmenován jako výrazný mezník v životě v případě dvou respondentů. Odnětí svobody osobu izoluje, hrozí možné ztráty a přetrhání existujících vazeb a ze strany blízkých také přímé odsouzení a zavrnutí.

Vysledován byl také „věčný pohyb“, který je charakteristický velmi častým střídáním míst, bydlení a zaměstnání. Patrně souvisí s nepřítomností stabilního zázemí, životním stylem a neschopností vykonat dlouhodoběji trvající výběr např. zaměstnání. To má za následek rychle se měnící nejisté situace.

Popis a struktura běžného dne nese patrné ovlivnění provozním rozsahem zařízení. Vzhledem k tomu, že uživatelé denního centra nemají příliš možností výběru toho, jak a kde budou svůj čas trávit, tak se tento prvek do organizace času, který nemohou trávit v zařízení, přirozeně promítá. Znatelné je až určité čekání na to, kdy se dveře zařízení otevřou. Respondenti se v této době zdržují na veřejně přístupných místech jako je vestibul nádraží a jeho okolí. Další činností je chození po městě. Ať již za účelem vyhledání možné pracovní příležitosti nebo bez něj. Po odchodu ze zařízení může následovat také návštěva rodinných příslušníků, jsou-li tyto kontakty přítomny. Hloubku těchto vztahů se přiblížit nepodařilo.

Překvapující je negativní vztah a udržování si odstupu od spoluklientů, kteří jsou popisováni jako „ti nejhorší“. Jimi se rozumí nejspíše o sebe nepečující, neupravení, postarší muži závislí na alkoholu.

Všichni respondenti využívali, nebo využívají služeb noclehárny. Ne každý má zkušenost se spaním venku, očividné jsou však zkušenosti s různými alternativami přespávání. Od samotného přespání venku, a to i na cizím pozemku, na chatě, v ubytovnách až po podnájemy zaležené na ústní dohodě. Jistotu a bezpečí tedy respondenti v této oblasti nalézají velmi obtížně.

Téma zaměstnání je poměrně obsáhle popisováno. Typickým zaměstnáním je fyzicky náročná, nepravidelná a příležitostná práce. Jako nejvyšší dosažené vzdělání bylo sděleno vyučení, v ostatních případech se jednalo o vyučení nedokončené. Vztah ke vzdělání převládá, kromě jediné výjimky, spíše nevyjasněný až ambivalentní.

Otázku plánů do budoucna spojovala potřeba nalézt vhodné zaměstnání, nejlépe ovšem společně s ubytováním. Oslovení nad budoucností přemýšlí, úplná rezignace a odevzdanost „zítku“ patrná není, přání lepšího života je společné. Uvědomovaný prvek života „ze dne na den“ naopak působí jako zdroj nespokojenosti, který motivuje ke změně.

Ač se v mnohém potvrzuje samozřejmá jedinečnost životní situace a individualita každého respondenta, lze vysledovat nové a zajímavé poznatky, které je možno označit za společné. Těmi shledávám zejména objevení prvku „věčného pohybu“ a otázku vazby na režim zařízení vzhledem k trávení času. Dalším výrazným momentem je neočekávaný popis vztahů oslovených k „těm nejhorším“. Je zřejmé, že ač se oslovení s bezdomovci ztotožňují, tak se dá předpokládat, že i zde, tedy uvnitř a mezi bezdomovci, existuje patrná diferenciaci. Potřeba lepší budoucnosti se nepochybně stává významným prvkem, který nedovoluje klesat v pomyslné spirále hlouběji.

ZÁVĚR

V bakalářské práci je zpracováno téma bezdomovectví, kterému v současnosti není v odborné literatuře věnováno příliš pozornosti.

Teoretická část definuje jednotlivé užívané pojmy jako jsou bezdomovectví, bezdomovství, bezdomovec či osoba bez přístřeší. Dále pojednává o možných variantách příčin vzniku bezdomovectví a jejich případných kombinací. Přibližuje základní rozdělení bezdomovectví, současnou typologii bezdomovství ETHOS užívanou v evropském měřítku a stejně tak českou verzi této typologie. Vynechána není ani otázka prevence, sociálních služeb a zařízení pro osoby bez přístřeší a také legislativní ukotvení bezdomovectví.

Praktická část pojmenovává možné alternativy příčin, které měly podíl na sociálním vyloučení respondentů, reflektuje jejich vzdělání a jeho vliv na profesní život. Přibližuje výhledy do budoucna a vztahy se spoluklienty, otevírá otázku vázanosti na provozní možnosti denního centra, ve kterém byla data ve zvoleném kvalitativní výzkumu získána. V zařízení byly provedeny polostrukturované rozhovory s pěti klienty, kteří jej navštěvují. Metodou analýzy dat je zakotvená teorie. Výsledky byly interpretovány osmi vzniklými kategoriemi a tzv. spirálou vedoucí k vyloučení, která vysvětluje mechanismus sociálního vyloučení. Ta poukazuje nejen na faktory, které mohou vést k bezdomovectví, ale také na ty, jež mohou být pozitivní a k vyloučení nepřispívají.

Bakalářská práce je svými získanými údaji přínosem v poznání bezdomovectví, jelikož na něj poskytuje přímý pohled skrze samotné osoby bez přístřeší, čímž také poznáváme je samotné. To napomáhá identifikovat nejen blíže jejich nynější potřeby, ale také rizikové faktory, které mohou bezdomovectví předcházet.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BINES, W. The Health of Single Homeless People. In ŠUPKOVÁ, D. a kol. Zdravotní péče o bezdomovce v ČR [on-line]. Praha: Grada, 2007, s. 23. ISBN: 978-80-247-2245-0. [cit. 6.10.2008]. URL: <<http://www.nadeje.cz/vz/zpb.pdf>>
- [2] EDGAR, B.; MEERT H. Fourth Review of Statistics on Homelessness in Europe, The ETHOS Definition of Homelessness. HRADECKÝ, I. a kol. Definice a typologie bezdomovství [on-line]. Praha: Naděje o.s., 2007, s. 10. ISBN 978-80-86451-13-8. 7. [cit. 7. 3. 2008]. URL: <<http://www.nadeje.cz/vz/dtbezdm.pdf>>
- [3] GIDDENS, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999. ISBN: 80-7203-124-4.
- [4] GIDDENS, A. The Third Way. In KREBS, V. a kol. Sociální politika. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 124. ISBN 978-80-7357-276-1.
- [5] HAASOVÁ, J. Jak žijí v Olomouci ženy bez domova. In PRŮDKOVÁ, T.; NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008, s. 15. ISBN 978-80-7387-100-0.
- [6] HRADECKÝ, I.; HRADECKÁ, V. Bezdomovství- extrémní vyloučení [on-line]. Praha: Naděje, 1996 [cit. 6.10.2008]. URL: <<http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi.pdf>>
- [7] HRADECKÝ, I. a kol. Sčítání bezdomovců Praha 2004, závěrečná zpráva [on-line]. Praha: s.n., 2004 [cit. 27.4.2008]. URL: <<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Scitani%20bezdomovcu%20Praha%202004.pdf>>
- [8] HRADECKÝ, I. Profily bezdomovství v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé. Tematická zpráva 2005 zpracovaná pro Evropskou observatoř bez-domovství [on-line]. Praha: Naděje, 2005 [cit. 7.3.2008]. URL: <<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Proc%20spi%20lide%20venku%20a%20kdo%20jsou.pdf>>
- [9] HRADECKÝ, I. Profily bezdomovství v České republice: Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor [on-line]. Praha, Tematická zpráva 2006 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství. [cit. 6.10.2008]. URL:

<<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Konflikt,%20bezdomovci%20a%20verejny%20prostor%20-%20tematicka%20zprava%202006.pdf>>

[10] HRADECKÝ, I. a kol. Definice a typologie bezdomovství [on-line]. Praha: Naděje o.s., 2007. ISBN 978-80-86451-13-8. 7. [cit. 7. 3. 2008].

URL: < <http://www.nadeje.cz/vz/dtbezdsm.pdf> >

[11] HRADECKÝ, I. Strategie udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce. Kolektiv autorů. Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce [on-line]. Praha: Grada, 2004, s. 86. ISBN 978-80-247-2348-8. [cit. 6. 9. 2008]. URL: < <http://www.nadeje.cz/vz/sadpubl.pdf>>

[12] KAJANOVÁ, A. Sociální exkluze (a romská menšina) v České republice. In KAHOUN, V. a kol. Vybrané kapitoly k sociální práci: sociální práce II. Praha: Triton, 2007, s. 163-166. ISBN: 978-80-7387-064-5.

[13] Kolektiv autorů. Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce [on-line]. Praha: Grada, 2004. ISBN 978-80-247-2348-8. [cit. 6. 9. 2008].

URL: <<http://www.nadeje.cz/vz/sadpubl.pdf>>

[14] KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese. In PRŮDKOVÁ, T.; NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008, s. 27. ISBN 978-80-7387-100-0.

[15] KOTÝNKOVÁ, M. Sociální ochrana chudých v České republice. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1302-7

[16] KOTÝNKOVÁ, M. Chudoba, sociální vyloučení a Evropský kontext sociálního začleňování. In KREBS, V. a kol. Sociální politika. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 123-126. ISBN 978-80-7357-276-1.

[17] KREBS, V. a kol. Sociální politika. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-276-1.

[18] LINHART, J. a kol. Slovník cizích slov pro nové století. Litvínov: Dialog, 2003. ISBN 80-85843-61-7.

[19] MASLOW, H. A. Motivation and personality. In HRADECKÝ, I.; HRADECKÁ, V. Bezdomovství- extrémní vyloučení [on- line]. Praha: Naděje, 1996, s. 29- 30. [cit. 6.10.2008].

URL: <<http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi.pdf>>

[20] MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-549-0.

[21] ONDRÁK, P. Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce. In Kolektiv autorů. Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce [on- line]. Praha: Grada, 2004, s. 83. ISBN 978-80-247-2348-8. [cit. 6. 9. 2008].

URL: < <http://www.nadeje.cz/vz/sadpubl.pdf>>

[22] PRŮDKOVÁ, T.; NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

[23] RUSZOVÁ, P. Aktivní politika zaměstnanosti a bezdomovci- aktivita 6. In Kolektiv autorů. Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce [on- line]. Praha: Grada, 2004, s. 63- 71. ISBN 978-80-247-2348-8. [cit. 6. 9. 2008].

URL: < <http://www.nadeje.cz/vz/sadpubl.pdf>>

[24] SEKOT, A. Sociologické texty ke studiu sociální pedagogiky. Brno: institut mezioborových studií, 2003.

[25] SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In MATOUŠEK O., KOLÁČKOVÁ J., KODYMOVÁ P. Sociální práce praxi: specifika cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005, s. 315- 329. ISBN 80-7367-002-X.

[26] ŠTĚCHOVÁ, M., LUPTÁKOVÁ, M., KOPOLDOVÁ, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: Závěrečná zpráva [on- line]. Praha: s.n., 2008. ISBN 978-80-7338-069-4. [cit. 5. 11. 2008].

URL: < <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf> >

[27] ŠUPKOVÁ, D. a kol. Zdravotní péče o bezdomovce v ČR [on- line]. Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-2245-0. [cit. 6.10.2008].

URL: < <http://www.nadeje.cz/vz/zpb.pdf>>

[28] ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vě-dách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

[29] VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004. 4.vyd. ISBN 978-80-7367-414-4.

PRAMENY

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Spirála vedoucí k vyloučení	73
---	----

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Typologie bezdomovství ETHOS.....	19
Tab. 2a. Česká verze evropské typologie ETHOS.....	20
Tab. 2b. Česká verze evropské typologie ETHOS.....	21

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Rozhovor č. 1 (Petr)

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR Č.1 (PETR)

datum, čas: 1.12.2008, kolem 9:00

místo: Denní centrum pro lidi bez přístřeší, Oblastní charita Hodonín (pokoj pro ženy na noclehárně- v této době tam nikdo není a je tam stůl s židlemi)

jméno respondenta: Petr

věk: 24 let

rušivé vlivy:

- sociální pracovnice jednou prošla pokojem do skladu (respondenta to ovšem zjevně nevyrušilo)
- respondentovi došla na mobilní telefon SMS zpráva s horoskopem, kterou si začal číst
- DC je v těsné blízkosti železničních kolejí, projíždějící vlaky nevadily ani jednomu z nás

Vysvětlivky užitých znaků v textu

.. krátká pauza

. . . delší pauza

... vulgární výraz

(NV) nedokončená věta

-- přeroknutí

Takže, souhlasíš s tím, aby se tento rozhovor nahrával?

P1: Jo.

A souhlasíš s tím, že bude použit v mojí závěrečné práci?

(Kývá souhlasně hlavou)

Můžeš odpovědět?

P2: Ehm.

Dobře, e, takže, můžeš mi říct něco o tvojí rodině, ve které jsi vyrůstal?

P3: No o mojí rodině, to ti můžu říct tak akorát. S mamkú vycházím dobře, s tatinem ne, ta, tatina nevidívám, sem tam někdy teda ale. No naši sa rozvád'ajú, takže su rád teda, že mamka bude mět klid.

Jo. A oni se budou ted'ka rozvádět?

P4: Ehm.

Jo, ehm a můžeš (NV)

P5: Prostě nevycházeli jsme spolem dobře.

Ani ty s otcem, ani s matkou?

P6: Ne

Ne-e, ehm, a můžeš mi třeba popsat tvého otce?

P7: Jako jak vypadá?

No, jak se třeba (NV)

P8: nebo (NV).

No jaký je?

P9: Tak.. no to já nemůžu přesně (NV) já nevím jak to říct přesně (NV) no ale řeknu ti akorát to, že je to pěkný g...

Ehm..a (NV)

P10: Kvůli němu jsem se vlastně ocitl tady, no.

Ehm a můžeš mi popsat tvoji mámu?

P11: Mamka, mamka je v pohodě s ňů sem taky někdy, jako když totok, když ví o mně jako, co dělám, třeba někdy nějaké kraviny, tak jako, samozřejmě, že mě stentuje jo, vy- nadá a totok, ale já to беру prostě, že je to mamka a (NV)

Takže spolu(NV)

P12: Mám ju rád takže jako já si na ňu nemůžu stěžovat.

Jo ehm a (NV)

P13: Já su rád, že se se mnou baví a že prostě jako se mi snaží taky jako nějak pomoct.

A ty si tady ze Zl-- z Hodonína?

P14: Né já su Čejkovják.

Ještě jednou?

P15: Že su Čejkovják.

Jo Čejkovják, aha. A na co třeba vzpomínáš nejradši ze svého dětství, můžeš si vzpomenout?

P16: ..nejradši

Nebo co (NV)

P17: No, tak co mě překvapilo, tak jsme jezdívali, to ještě teda když jsem byl hodně mladý, tak že jsme jezdívali jako na ryby no.

Ehm...

P18: Sem chytl velkú rybu (smích).

Takže na to vzpomínáš rád?

P19: No

Jo.

P20: Pěkně velký.

Á (NV)

P21: Mě to stáhlo skoro do vody (smích).

Tak jo, a na co naopak vzpomínáš nerad? ..Je něco takového?

P22: No na to týrání od tata -- od taty.

Ehm.. takže proto ty vzpomínky nejsou moc pěkné?

(Kýve souhlasně hlavou)

Jo.. A máš nějaké sourozence?

P23: Mám bráchu, nevlastního a sestru, vlastní.

Vlastní sestru, aha a jak s něma vycházíš?

P24: Tak bráchu toho nevidím už vůbec, dlouho, protože on dělá někde.. eh, kdesik v Otrokovicích, nebo někde, někde tam v Čechách, on dělá ty koleje a toto.

Ehm.

P25: No a sestru, se sestrou normálně jako taky, tak jak s mamků.

Ehm.

P26: Bavíme se, sem tam někdy zavoláme.

Takže se scházíš s mámou i se sestrou.

P27: No sem tam někdy no, ségra ani moc už nejezdí teďkaj do Hodonína, protože ona bývala tady v Hodoníně teďkaj chvílu, ale oni potom, ona bývala na Jižňáku a tam vlastně zebrale jí ten byt, protože ho prodávali, tak se odstěhovala zpátky do Čejkovic.

Ehm.

P28: Ale jako v ko-- v kontaktě su s něma, takže jako v pohodě.

Ehm á byl jsi ženatý nebo (NV)?

P29: Né (smich).

Nebyl. A měl jsi třeba nějakou partnerku s kterou jsi (NV)

P30: Měl.

Měl?

P31: Ehm.. no teďka ju furt mám rád ale, aj mi chybí teda ale, když si vzpomenu.. no že má nějaký totok prostě, jako, že, že má prostě jiného, tak nevím no. Cítím aj, aj odpor aj lásku, takže nevím.

Ehm, a scházíš se s ní?

P32: Ne.

Nescházíš.

P33: Já sem ju neviděl, sedmadvacátého listopadu, teďkaj to bylo, dva roky, co spolu nejsme.

Ehm, ehm, no a , a jak to bylo vlastně, ty jsi odešel z domu?

P34: Ne, on mě vyhodil jako, nevlastní otec.

Nevlastní otec.. ehm.. chceš mi o tom něco blíž říct nebo (NV)

P35: No jestli totok, nevim jako toto, ale řeknu ti, že jsem toho, že jsem si prožil hodně.

Ehm.

P36: Za ty 4,5 roku, co su tady.

Takže ty jsi tady 4, 5 let?

P37: Ehm.

Ehm, a co si (NV).

P38: První čtrnáct jako toto, to bylo tak trošku teplo jako, tak podzim, ale jako bylo docela teplo, sem spával 14 dní na chatce u nás v Čejkovicích na ryb-- u rybníčku.

To byla jako vaše chata?

P39: To bylo ne, to bylo jednoho prostě kamaráda, který to jako měl v pronájmu jako na 10 let..né a jako a on viděl jako o co se jedná, takže mě tam nechal, teda aspoň tych 14 dní jako. Měl jsem-- tak jsem mu to tam hlídal, takže tam chodili pytláci, tak jsem, jsem tam aj chytl třech. No a potom už mě to přestalo bavit, jako aj brigádu jsem tam měl každý den.

Ehm, co jsi dělal?

P40: No tak měl jsem to.. bū-- būrali jsme a stavjali jsme tutok, e, .. no stavjali jsme sklep.

Aha.

P41: Būrali a maloval jsem a toto všecko.

Ehm.

P42: No a potom vlastně už mě to přestalo bavit, tak jsem vlastně šel sem.. potom už byla zima, no tak chvilku jsem byl venku.. protože v Čejkovicích prostě jako jsem neodvážil

jako jít, protože byl na tom moc mizerně. No a šel jsem teda nakonec sem a potom jsem potkal Libora. Jako toto jsem nevěděl vůbec, že to je tady. Ta Charita.

Aha a ten, ten Libor, to je nějaký váš kamarád?

P43: No, on, on spává tady no.

Jo, ehm. A ten vás sem zavedl (NV)

P44: Ano ten mi o tom řekl.

Ten vám o tom řekl, jo.

P45: Tak su rád.

Jo, ehm. A ty sám máš, dělal jsi nějakou školu?

P46: .. ehm, jak jako.

Ehm... jestli, jak, jakou máš školu?

P47: Jakou mám školu?

No.

P48: Jako jestli su (NV) jsu vyučený dlaždič.

Dlaždič ehm.

P49: To je práce, no.

A dělal jsi to někdy?

P50: Ehm, dělal jsem to hned po vyučení v Brně.

Á, ehm a třeba nelituješ toho, že jsi, ehm, nestudoval dál? Jak to vidíš?

P51: .. No tak mohl jsem teda, chtěl bych určitě dál pokračovat, ale vlastně v dnešní době je to k ničemu.

Proč myslíš?

P52: Protože podle toho, co já mám kamarádů, jako bývalých kamarádů, tak taky oni se nevyučili, jako nedodělali škole a mají práci normálně jako mají prostě tak jak kdyby byli vyučení jo a (NV)

Jo.

P53: Takže je to teď kaj v dnešní době prostě zbytečné.

Ehm (povzdychnutí) ..takže, e, takže ty jsi dělal toho dlaždiče a pak jsi měl vlastně tu brigádu, ty si dělal ty sklepy a dělal jsi ještě něco jiného za práci?

P54: No potom jsem si našel, potom vlastně, tady jsem byl, teda takto. Potom jsem si šel hledat práci do Kyjova, tam jsem potkal od bývalýho kámoša jako spolužáka ještě ze školy z tétok, základky jsem našel, jsem potkal jeho, jeho taťku.

Ehm.

P55: A on mě říkal, že co děláš? Že no nic no, že toto, tak mně nabídl teda, že prodávat knížky s ním. Ne a že možu bývat teda u něho. No tak jsem měsíc teda býval u nich, potom prostě oni byli v dluhách se topili a toto. No a sem samozřejmě odešel z tama. No a potom jsem došel sem. Vlastně to mě ten Libor zanesl sem. Tady jsem byl ale 3 měsíce, potom jsem se domluvil ehm, jako že půjdu na azylák. Na azyláku jsem byl 7 měsíců a potom vlastně už, potom už mě to tam nebavilo.

Pak jsi odešel, ehm, a bavila, jaká práce tě bavila nejvíc?

P56: Nejvíc co jsem si našel? Tak to, to bylo v Geodetu.

V Geodetu, co jsi dělal?

P57: No a teďkaj vlastně jako, je to, no v pátek jsem mu volal, nebo prozvonil toho šéfa jako z té práce a říkal, že mě vezme, takže v únoru mám nastoupit.

Nastoupit.

P58: Zase zpátky.

Ehm, A ty už jsi tam jednou dělal a teď (NV)

P59: Já už jsem tam jednou dělal třikrát no.

Jo a (NV)

P60: A nabízí tam dobré jako peníze...s ubytováním, takže(NV)

Ehm, takže to máš jako stálou práci?

P61: (Souhlasně pokyvuje) Ehm.

Ehm. A, e, jaká práce tě nebavila zas?

P62: Jaká práce mě nebavila?

Nebo co se ti nelíbilo? Je něco takového?

P63: ..no já nevím, myslím nic.

Ehm.

P64: Já se práce nebójím, takže mě, já si nemůžu(NV) (smích).

Aha a můžu se tě zeptat kde teď bereš peníze?

P65: No tak zatím беру sociálku.

Ehm.

P66: Takže jako z úřadu práce už neberu. Takže byl jsem vlastně půl roku, ještě jsem byl vyřazený z úřadu práce, takže jsem nepobíral nic prvního půl roku a potom vlastně jsem si našel, no dělal jsem v X1. Potom z tama jsem odešel, protože tam dělal můj otec.

Jo.

P67: Jako nevlastní.. no a už jsem slyšel jako že mě pomlůvá a totok, tak já prostě jsem dál snášet nemohl, prostě jsem musel z tama odejít.

Ehm.

P68: No a potom ještě zdravotní problémy. A (NV)

Ty máš zdravotní problémy?

P69: Ehm.

Ehm.

P70: Cystu na mozku a..

Ehm.

P71: Dělal mi to hodně problémy. Já jsem byl na laseru jako na toto na tento vyšetření, to mi teda pomohlo no, já jsem to měl vlastně, 4 měsíce.

Jo.

P72: Jakože to mi jako nebylo zle, mám problémy aj s tlakem, to dělá, to dělá všechno prostě ten mozek.

Ehm a chodíš na nějaké příležitostné práce, když něco je?

P73: Ano.

Jo.

P74: Jo jako já se nebojím zeptat jako o práci.

Ehm, jo.

P75: To já jako teďka stejně jako už je vlastně prosinec dneska..

(pozn.: příchod soc. pracovnice, klient se zasmál)

P76: No a (NV)

A můžeš mi říct za co tak utrácíš peníze, které máš?

(Smích)

P77: Tak.. no.. já nevím, jak to mám říct, no tak utrácím hodně jako, kůř-- su kuřák, takže kouřím moc.. piju. Taky ale ne abych sem chodil ožralý to ne.

Ehm a piješ, piješ třeba, e, já nevím, několikrát do týdne nebo (NV)

P78: No každý den (smích)

Každý den piješ?

P79: Ale já, já jako piju sice každý den, ale zase s mírou.

Jo.

P80: Já nejsu tady ten typ jako jak chodijů prostě tady ty starší , že?

Ehm.

P81: V podnapilém stavu každý den a to ne.

Ehm.

P82: Já se umím prostě mírnit.

Ehm. A to už jsme se bavili o tom, že si vlastně byl bez peněz nějakou dobu (NV)

P83: No.

Úplně.

P84: No půl roku.

Ehm. A co jsi dělal?

P85: Tak sbíral jsem železo.. a jako sem tam nějaků tu brigádu jsem měl.

Ehm.

P86: Dělal jsem vlastně u strýca tady v Hodoníně.. jako jsem mu pomáhal, on bůr-- dělal podkrovku né, takže jsem mu pomáhal s tím, mě nechával aj přespat teda, tak jsem měla teda štěstí, že nemusím být venku.

Ehm a s tím strýcem se nescházíš nějak víc?

P87: .. No tak jako někdy za ním zajdu, ale on taky má moc práce ted'kaj, má děcka svoje, takže..

Ehm takže ted'ka se tě zeptám, co tě, my už jsme se o tom částečně bavili, co, co tě přivedlo sem do denního centra?

P88: .. ehm.. jak to myslíš?

Jako v jaký jsi byl tehdy situaci.

(pozn.: Petrův mobilní telefon upozornil na novou příchozí SMS zprávu)

P89: Moment (smích).

(pozn.: Petr si čte SMS zprávu, začne se smát.)

P90: To není možný. Ted' mně došel horoskop. (smích) Že si mám, jak máme ted'kaj ten...

A co, co ti píšou v horoskopu?

P91: Já to přečtu, jo? Ráno si naplánujte co nejvíc úkolů, máte totiž víc š-- šancí uspět. Pak si dejte volno a myslete na krásný a nekonečný večer.

No vidíš to, to je (smích).

P92: Ale nevím, jestli to, jestli si to myslíš, ale já si myslím, že se to týká zrovna tohoto pohovoru.

(smích)

P93: Tak to je bezva.

Ehm, jo, takže se vrátíme k tomu? (NV)

P94: No mužem.

K tomu rozhovoru? Ehm.. no .. ehm vlastně jestli mi můžeš popsat, v jaké jsi byl tehdy situaci, když jsi sem došel. Ty jsi říkal, že jsi potkal Libora, který ti o tom řekl.

P95: Ehm.

Ehm.

P96: No tak první to bylo také moc, moc napjaté a potom vlastně jsme se seznámil, tak jsem se vlastně trochu uklidnil, že tady jsem byl prostě trošku jako.. no prostě vyděšený nebo já nevím jak to mám říct.

Ehm.

P97: Ale potom vlastně zjistil jsem, že tady byli, jako eště než co je teďkaj, to tady nebylo, ale.. dřív jako tady byli docela dobří lidi, jako chytří a totok. Takže jako potom jsem se vlastně uklidnil a dostal prostě do té dobré.. no úrovně.

Ehm. A dáváš třeba někomu, nebo něčemu za vinu to, že.. v jaké jsi situaci?

P98: No tak ju dávám určitě za vinu, dávám ju tomu nevlastnímu otcovi.

Ehm.

P99: Protože jinak bych tady nebyl jako. Mamka se mě jako snažila jako bránit, ale prostě to nešlo.

Jo.

P100: Prostě jako měla snahu, ale prostě.. ona mi jako.. ona by mohla, no tak nemohla, nemusela by že tak dopadnout jak já, ale.. Prostě bála se ho no a tak.. On teďkaj vlastně děda umřel roku 2006, čtrnáctého, čtrnáctého druhý. Zrovna na Valentýna.

Ehm.

P101: No v tu dobu jsem byl vlastně v nemocnici. No protože jako jsem měl takový ten.. psychický záchvat, ne. No tak. Já jsem to ani nevěděl, až potom vlastně došla, došla moja přítelkyňa za mnou jako, řekla mi to, tak jsem byl prostě jako úplně hotovej.

Ehm, takže ještě nějaký problémy tady s psychikou?

P102: Ehm

Jo.

P103: Jsem měl jako veliký.

Chceš mi o tom něco říct, nebo ne?

P104: No tak, já nevím. Prostě chybí mi prostě rodina.

Jo, ehm. Můžeš mi říct, co se ti líbí, líbí na životě, který teď žiješ?

P105: .. no tak, co se mi líbí.

Ehm.

P106: Vlastně skoro absolutně nic.

Ehm.

P107: Jako jenom malinko, ale.. nemůžu zatím říct co, protože prostě já, já já prostě žiju takto ze dne na den a to se mně nelíbí.

Ehm. A co je to to malinko, co se ti líbí, jde to nějak popsat?

P108: Ehm, no tak..

Třeba jenom(NV)

P109: No tak vlastně, no tak, líbí. Nevím, jestli to mám nazvat zrovna líbí.

Můžeš říct(NV)

P110: Ale prostě jako řeknu to tak, že su prostě jako rád, že su tady.

Jo.

P111: Jako že prostě, že mám kde spat, že nespím venku.

Ehm.

P112: Takže jako na toto si nestěžuju.

Ehm a (NV)

P113: Že nás tady aspoň nechajů přespat jako přes ten týden.

Jo a co se ti nelíbí naopak?

P114: No tak..

Aspoň ted'ka.

P115: No nelíbí.. jako co se mi tady nelíbí?

Co ti nelíbí, e, na tom, jak žiješ?

P116: No tak, ti, řeknu to tak, bude se to týkat aj toho, tak akorát, že to, že ty soboty, neděle vlastně musíme být venku že, aj přes svátky.

Ehm.

P117: Takže to mně, to mně vadí.

A kde býváš přes ty soboty neděle?

P118: No tak chodím po městě, někdy zajdu, teda když mám peníze, tak zajdu třeba, abych zabil čas, tak třeba zajdu k Sýkorovi na Měšťanskú na víno, že si tam třeba, koupím si půl litra za 30 korun. Su tam třeba, dejme tomu čtyry, čtyry, pět hodin no.

Ehm.

P119: Abych prostě nějak zabil ten čas. Jako a jinak su na autobusáku, v neděli teda mají zavřeno, tak, když toto, tak idu aj v neděli.. jo protože tam mají až, tam otevírajú na autobusové nádraží až o půl jedné v neděli. Takže vlastně v tu, takže já su v tom, to otevírá v deset, takže su, takže já od desíti prostě idu a ještě do desíti se toulám, po týmto, po městě a tak. No a pak idu vlastně do té, do té vinárny.

Ehm. A můžeš mi říct, co by sis přál, jaké máš přání?

P120: Jaký mám přání?

No.

P121: ..no tak. . . ehm.. no tak přeju si, abych měl stálou práci a svoju vlastní rodinu.

Ehm..jo.

P122: Prostě to, co člověk potřebuje k životu. Prostě skromný život.

Jo a ted', co tě ted'ka nejvíc trápí? Ted', jaké máš nejvíc starosti, nad čím nejvíc přemýšlíš?

P123: Hmm, to zatím nevím.

Ehm.

P124: To ted'kaj nemůžu říct, protože to nevím vůbec.

Ehm.

P125: Že nemyslel jsem na to tak. To jako su sem tam někdy zamyšlený, ale je, jednu věc ti řeknu, tak to mě trápí vlastně, že se se mnou rozešla ta moja.

Ehm.

P126: Jsme dělal v Německu, jo takže v tom Německu se to pokazilo no.

Takže ty jsi dělal ještě v Německu.

P127: Já jsem dělal v Německu v Mnichově, dělal jsem, fotbalistovi jsme stavjali, bourali a takové ty, různé firmy v třípatrovým baráku.

Ehm. Takže ty teďka přes týden přespáváš tady?

P128: Ehm.

A přes ten víkend vlastně (NV)

P129: Od rána od osmi hodin nás vyhodijú a vrátíme se až k večeru o půl osmé.

Aha, a přes, přes ten víkend spíš kde?

P130: Tady se spává.

Tady se spává přes víkend?

P131: Ano.

Aha.

P132: Akorát, akorát přes ten den je to zavříté.

Jo takhle. Jo. Tak to já jsme vůbec nevěděla.

(smích)

P133: Ale štve mě to, takže to jako, měli jsme poradu toho pětadvacátého a jako bavili jsme se, ale že nemají prostě teďkaj na to prostředky.

Ehm.

P134: Jo, takže prostě musíme zatím prostě proto trpět. Nebo ne trpět, ale prostě musíme to nějak přežít no.

Ehm. A kde je to podle tebe na spaní nejlepší? Jestli, jestli v azyláku nebo tady nebo v ubytovně?

P135: No tak asi tady. Tady se mně dobře spí.

Ehm. No a stalo se ti, e, někdy, že jsi, e, fakt musel v zimě někde spát třeba v nějakém domě nebo ve sklepě? Opravdu v zimě?

P136: Tohle, to já jsem (odkašlání) No tak co já jsem byl vlastně totok, tak akorát myslím jednu jsem spal v jednom baráku starým a.. tam začali chodit prostě, byli tam, chodili tam feťáci, tak jsem prostě to přestal a prostě jsme chodil po městě a.

Ehm a bál ses třeba? Nebo jak ses tam cítil v tom domě? Měl jsi strach?

P137: No tak strach ani ne, ale jako, prostě byla zima jo, bylo mínus dvanáct stupňů a já prostě toto, prostě když jsem vyšel prostě ven, tak já jsem se prostě za sebe styděl. Protože já jsem byl špinavý a toto všechno.. to se mně nelíbilo.

Jo, takže(NV)

P138: To jsem trpěl.

Ehm.

P139: A teď můžu říct teda, že sice su jako eště furt jako ..na nule, ale nejsem zas tak moc jako že jsem prostě aspoň částečně se z toho dostal. Z toho nejhoršího su venku.

E, jaký máš pocit z lidí, kteří tady jsou? Na denním centru?

P140: Jako zaměstnanců nebo?

E, z, z klientů?

P141: No tak někdy mě teda na...

Ehm.

P142: Se s něma nebavím. Já nevím. Tady si každý, všecí závidijů, že.. to.

Jo.

P143: Hádajů se tady.

A máš tady někoho, s kým si rozumíš, s kým si povídáš třeba?

P144: ..no mám, Boba a Filipa.

Ehm. A máš ted'ka nějaké kamarády nebo přátele mimo denní centrum?

P145: No nemám, ne.

Ani tady nebo.. vlastně jenom kromě těch dvou.

P146: Enom vlastně tych dvou, no.

Ehm, jo.

P147: Ináč jako já chodím vždycky sám že. Sice bych měl chodit, nebo, nevím teda jestli je to-- jestli bych moh-- , jestli bych měl s někým chodit nebo ne. Ale tak mě se chodí sám dobře, protože nedostanu se, že vím, že se nedostanu do žádného p...

Ehm.

P148: Znáám to, jak to chodí.

A ty sám přemýšlíš nad budoucností, to už jsme se bavili.

P149: Ehm.

Jaké máš plány?

P150: .. No tak vlastně to, co jsem, co jsem ti říkal vlastně. Hlavně najít si prostě tu práci, jo, prostě normální život no, abych vedl.

Ehm.

P151: Tak jak třeba slečna vedoucí Martinka (smích).

A vidíš to, jako že bude líp, nebo stejně?

P152: No tak zatím nemůžu říct, zatím ne. To musím prostě až, prostě, až budu mět stálou práci.

Ehm.

P153: Budu prostě sekat latinu sobě, tak potom, potom, to musím sám vyhodnotit.

Kdo ti může v tom pomoci nějak, třeba? V té situaci, v jaké si?

P154: No.

Co myslíš?

P155: No to musím já sám.

Musíš ty sám.

P156: Musím já sám, já na nikoho nemůžu spolíhat.

Ehm.

P157: Musím prostě chtít já sám.

Ehm.

P158: Někdy jako dřív teda jako snažil jsem se, ale někdy to teda fakt tak spadalo strašně, že prostě, čím víc jsem se snažil, tak to šlo prostě hlubš a hlubš jako, prostě hůř jo, jako prostě se to střídalo no. Jednu nahoře, jednu důle zas, furt, tak dál.

Ehm.

P159: Takže, teďka mus-- ,takže teď jsem se jako zamyslel jsem se nad tím, ale musím prostě opatrně. Musím prostě.

Jaké období považuješ ve svém životě za nejlepší, prostě nejšťastnější?

P160: . . . No, nevím.

Ehm.

P161: To nevím, protože jako od té doby, co jsu tady, tak prostě zapomínám. Nevím teďka.

A za nejhorší naopak?

P162: . . . Za nejhorší. No tak za, za ty, za to, jak jsem byl vlastně venku, jak jsem se ocitl venku.

Ehm.

P163: Že jsem prostě skončil jako tady jako. Ale zase jako dřív jsem si stěžoval jako, to že jsem skončil tady, ale teďkaj vlastně můžu být rád.

Ehm. Zkus mi, to už je poslední otázka, zkus mi popsat tvůj den. Co děláš normálně v týdnu. Třeba já nevím, začni tím, že vstaneš, klidně se rozpovídej.

P164: No tak vstanu, podívám se na televizu, pak se jdu osprchovat. No pak vlastně ještě se dívám na televizu. O půl čtvrté výjdu, vyrazíme ven, nás vyhodí z tady. Pak skončím v hospodě, dám si tam třeba jedno, dvě piva, na to kofolu. Pak si, pak si třeba jdu sednout na autobusák a sedím tam dokat', třeba do šesti, nebo do půl sedmé. Pak si jdu něco koupit na jídlo a vlastně to, to mi uteče tak, že, vlastně z tama idu rovnů sem.

Jo, ehm. Chceš se, chceš něco dodat nebo zeptat se na něco?

P165: Myslím ne.

Ehm, dobře. Tak, díky.